

Hannele Kallio & Noora Puhakka

VARHAISKASVATUKSEN
TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN

Hoitotyön koulutusohjelma
2017

VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN

Kallio, Hannele & Puhakka, Noora

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Hoitotyön koulutusohjelma

Marraskuu 2017

Sivumäärä: 75

Liitteitä: 4

Asiasanat: varhaiskasvatus, toimintakulttuuri, asiakaslähtöisyys, lapsilähtöisyys, osallisuus, vuorovaikutus, moniammatillisuus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää päiväkotiki Kuperkeikan toimintakulttuurin nykytilaa analysoimalla henkilökunnalle tehdyn kyselyn vastauksia. Tavoitteena oli tuottaa tilaajalle tietoa asiakaslähtöisyyden ja osallistavien käytäntöjen toteutumisesta päiväkodin arjessa sekä kartoittaa henkilökunnan osaamista ja kehittämistarpeita. Nakkilan sivistystoimi on tilannut opinnäytetyön osana valtionavustuksella rahoitettua Kuperkeikka-hanketta, jonka tavoitteena oli varhaiskasvatuksen käytänteiden kehittäminen lapsilähtöisen toiminnan, huoltajien osallisuuden, päiväkodin toimintatapojen, vuorovaikutuksen sekä moniammatillisen yhteistyön osa-alueilla. Opinnäytetyö oli luonteeltaan tutkimuksellinen. Valmis laadullinen tutkimusaineisto saatiin hankekoordinaattorilta lokakuussa 2016. Tutkimusaineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Tutkimustulokset raportoitiin tutkimuskysymyksittäin.

Tutkimustulosten perusteella päiväkodin toimintakulttuuri oli arvomaailmaltaan lapsilähtöinen ja lapsilähtöisyys oli kasvattajille myönteinen käsite. Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa ilmeni siitä, että lapsia kuunnellaan ja ilmapiiri on lasten valintoja salliva. Erityislasten osallisuus oli päiväkodissa huomioitu ja mahdollistettu monin tavoin. Huoltajien osallisuus koettiin pääosin riittävänä. Lasten ja henkilökunnan välisen vuorovaikutuksen kuvattiin olevan avointa, lämmintä ja luottamuksellista. Pienryhmätoimintaa pidettiin hyödyllisenä työvälineenä ja ryhmäkoon nähtiin vaikuttavan vuorovaikutuksen laatuun. Leikki ilmeni oleellisena osana lapsilähtöistä ja osallistavaa toimintaa, vuorovaikutusta sekä lasten sosiaalisten taitojen kehittämistä. Moniammatillisuus näyttäytyi työyhteisön sisäisenä moniammatillisuutena. Henkilökunnalla on erilaisia erityisosaamisalueita, joita voidaan hyödyntää päiväkodin arjessa.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että päiväkodin toimintakulttuurin kehittämisessä tulisi huomioida erityisesti lasten osallisuus toiminnan toteuttamisessa ja arvioinnissa. Henkilökunnalla oli hyvä käsitys erilaisista toimintatavoista, joilla voidaan tukea lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä ja osallisuutta. Henkilökunnan näkökulmasta keskeinen kehittämistarve oli saada työvälineitä arjen haastaviin vuorovaikutustilanteisiin. Henkilökunta toivoi myös lisää aikaa lasten yksilölliseen kohtaamiseen. Henkilökunnan yhtenäinen lapsilähtöisyyttä korostava arvomaailma luo hyvän pohjan yhteisön toimintakulttuurin kehittämiseksi.

Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia, miten Kuperkeikka-hanke on vastannut päiväkodin toimintakulttuurin kehittämistarpeisiin. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää loppuselvityksen mittarin rakentamisessa.

DEVELOPING OPERATIONAL CULTURE IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Kallio, Hannele & Puhakka, Noora

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Nursing

November 2017

Number of pages: 75

Appendices: 4

Keywords: early childhood education, operational culture, customer oriented action, child-oriented education, participation, interaction, multi-professionalism

The purpose of this thesis was to study the operational culture of day-care center Kuperkeikka by analysing the answers to a staff questionnaire. The objective of this thesis was to produce information on the state of child-oriented education and participatory practices in everyday interaction and to explore staff skills and development needs. The thesis was ordered by Nakkila municipality education and cultural services as part of the state funded Kuperkeikka-project. The project aimed to develop operational culture with regards to child-oriented education, parents' participation, early childhood educational practices, interaction and multi-professionalism. The research method of this thesis is qualitative. The data was collected by the project-coordinator and received for analysis in October 2016. The data was analysed using inductive content analysis. The finished study was delivered to the client in November 2017.

According to the results, the operational culture of the day-care center is guided by child-oriented values. The concept of child-oriented education is seen by the staff as positive. Children's participation in daily practices was evident in the fact that children were listened to, as well as in a general atmosphere promoting children's agency. The participation of children with special needs is enabled in many ways. Parents' participation in their children's day care was deemed to be predominantly adequate. The interaction between children and staff was described as open, warm and trustful. Group size was seen to have a substantive effect on the quality of group interaction. Dividing children into smaller groups was considered a useful operational tool. Free play was seen as a central part of child-oriented education, participatory practices and interaction as well as the development of children's social skills. The working environment is internally multi-professional. Staff have various special skills that can be utilized in the day-care environment.

Results indicate that operational development should focus on enabling children's participation in the implementation and evaluation of daily activities. The staff have a good grasp of methods that can be used to support the development of children's social skills and agency. From a developmental perspective, the staff hoped to gain further skills in dealing with challenging educational situations. Staff also wanted more time to interact with individual children. The shared child-oriented value system of the staff provides a good base for the development of operational culture.

Further research could focus on the impact of the Kuperkeikka-project on the operational culture of the day-care center. The results of this thesis can be utilized in the development of a final evaluation tool for the project.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN....	7
2.1	Kuperkeikka-hanke	7
2.2	Varhaiskasvatus	8
2.3	Päiväkodin toimintakulttuuri ja toimintatavat	10
2.3.1	Asiakaslähtöisyys – lapsilähtöisyys	14
2.3.2	Osallisuus	18
2.3.3	Vuorovaikutus	22
2.3.4	Moniammatillinen yhteistyö.....	26
2.4	Hoitotyön näkökulma.....	29
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	32
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	32
4.1	Aineiston keruu	33
4.2	Aineiston käsittely ja analyysi	34
5	TULOKSET	36
5.1	Päiväkodin toimintakulttuuri ja toimintatavat	37
5.1.1	Lapsilähtöisyys	42
5.1.2	Osallisuus	44
5.1.3	Vuorovaikutus	48
5.1.4	Moniammatillinen yhteistyö.....	52
6	POHDINTA.....	53
6.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	54
6.2	Tutkimuksen luotettavuus	65
6.3	Tutkimuksen eettisyys	69
6.4	Opinnäytetyöprosessi ja asiantuntijuuden syventyminen	70
6.5	Jatkotutkimus- ja kehittämis ehdotukset	70
	LÄHTEET	72
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe on varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittäminen. Nakkilan sivistystoimi on tilannut Kuperkeikka-hankkeen alkuselvityksen opiskelijatyönä Satakunnan ammattikorkeakoululta. Tarkoituksena on selvittää päiväkotikuperkeikan toimintakulttuurin nykytilaa analysoimalla henkilökunnalle tehdyn kyselyn (Liite 2) vastauksia. Tilaajan tuottama tutkimusaineisto koostuu alkuselvityskyselystä, jonka avulla saadaan tietoa päiväkodin osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä edistävistä pedagogisista käytänteistä. Opinnäytetyön tavoite on tuottaa tilaajalle tietoa asiakaslähtöisyyden ja osallistavien käytäntöjen toteutumisesta päiväkodin arjessa sekä kartoittaa henkilökunnan osaamista ja kehittämistarpeita. Jatkossa alkuselvitystä voidaan käyttää osana hankearviointia (Nakkilan sivistyslautakunnan pöytäkirja 07.09.2016, 66 §).

Kuperkeikka-hanke toteutetaan Nakkilan Päiväkotikuperkeikassa 01.10.2016-31.12.2017 ja Nakkilan Sivistystoimi on saanut siihen valtionavustuksen. Hankkeen tavoite on varhaiskasvatuksen käytänteiden kehittäminen lapsilähtöisen toiminnan ja huoltajien osallisuuden, päiväkodin toimintatapojen, vuorovaikutuksen sekä moniammatillisen yhteistyön eri osa-alueilla. Tutkimuskysymykset on johdettu suoraan hankkeen tavoitteista (Liite 1), joihin liitteessä mainittujen tavoitteiden lisäksi kuuluu rakentavan vuorovaikutuksen kehittäminen (Uusitalo sähköposti 29.9.2017). Hankkeessa päiväkodin työntekijöille järjestetään koulutusta varhaiskasvatuksen siirtymien, inklusioita edistävien käytäntöjen ja rakentavan vuorovaikutuksen kehittämiseksi. (Nakkilan sivistyslautakunnan pöytäkirja 07.09.2016, 66 §, Uusitalo sähköposti 29.9.2017).

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuvan palvelujärjestelmän keskeisiä tavoitteita ovat asiakasosallisuuden ja asiakaslähtöisyyden kehittäminen ja palvelujen saatavuuden parantaminen. Uudistustyön päämääränä on muodostaa kattava syvälinen ymmärrys asiakkaiden tarpeista ja odotuksista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut](http://www.thl.fi) b.) Myös lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) tarkoituksena on uudistaa palvelut asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi tulevaisuuden kuntiin ja maakuntiin (Aula ym. 2016, 5-8). Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja

merkityksellinen myös hoitotyön näkökulmasta. Kuperkeikka-hankkeen tavoitteet ovat rinnastettavissa edellä mainittuihin sosiaali- ja terveystalvelujen uudistuksen tavoitteisiin ja päämääriin sekä uudistuneeseen varhaiskasvatustakiin (Varhaiskasvatustaki 36/1973). Varhaiskasvatuksen toiminnan tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Varhaiskasvatus on lastenneuvolan läheinen yhteistyökumppani. (Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2017c.)

Aihe valittiin valmiiden aiheiden joukosta henkilökohtaisen mielenkiinnon perusteella. Valintaan vaikutti muun muassa se, että aihe liittyi lapsiin ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Tutkimuksellisen opinnäytetyön tekemisen kautta osaaminen kehittyy suhteessa sairaanhoitajan tutkinnon yleisiin kompetensseihin. Opinnäytetyöprosessin aikana hankitaan paljon tietoa ja tehdään jatkuvaa arviointia, jolloin oppimisen taidot kehittyvät. Kyky hankkia, käsitellä ja arvioida tietoa kriittisesti kehittyy prosessin aikana. Opinnäytetyö tehdään parityönä, joten vastuu työn etenemisestä ja opitun jakamisesta on molemmilla opiskelijoilla. Eettinen osaaminen ja työyhteisöosaaminen korostuvat erilaisten toimijoiden kanssa työskennellessä. Hanketyöskentelyyn perehtyminen ja osallisuutta lisäävät toimintatavat kehittävät innovaatio-osaamista. (Satakunnan ammattikorkeakoulun www-sivut 2017.)

2 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat Kuperkeikka-hankkeessa toteutetun alkuselvityksen ja hankkeen tavoitteiden perusteella varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ja –tavat, asiakas- ja lapsilähtöisyys, osallisuus, vuorovaikutus sekä moniammatillinen yhteistyö. Kirjallisuushaussa näitä käsitteitä ja niiden muunnoksia on käytetty hakusanoina (Liite 3) ja haun tulokset esitelty taulukossa (Liite 4).

Kotimaisen kirjallisuuden hakuun käytettiin eri tietokantoja, kuten Julkaria, Doriaa, Medicia, Theseusta sekä Satakunnan ammattikorkeakoulun Finna hakua. Ulkomaisia ja kotimaisia artikkeleita haettiin myös EBSCO Academic Search Elite sekä PubMed tietokannoista. Haussa hyödynnettiin Boolean hakuoperaattoreita AND, OR, NOT. Hakusanoja lyhennettiin hakukoneelle ominaisella tavalla, jotta haut kattaisivat myös hakusanojen taivutetut muodot. (Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjaston www-sivut 2017.) Tietoa haettiin myös manuaalisesti kirjojen ja tutkimusartikkeleiden lähdeluetteloista sekä internetistä. Haku rajattiin vuosina 2007-2017 julkaistuihin suomen- ja englanninkielisiin tutkimuksiin. Hakulausekkeet on kuvattu tiedonhakutaulukossa (Liite 3).

2.1 Kuperkeikka-hanke

Kuperkeikka –hanke on Nakkilan päiväkotiki Kuperkeikassa toteutettava varhaiskasvatuksen kehittämishanke. Hankkeelle on myönnetty valtionavustus varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin kehittämiseen (Opetushallitus 2016a). Hanke toteutetaan 1.10.2016 - 31.12.2017 ja sen tavoitteena on varhaiskasvatuksen käytänteiden kehittäminen lapsilähtöisen toiminnan ja huoltajien osallisuuden, päiväkodin toimintatapojen, vuorovaikutuksen sekä moniammatillisen yhteistyön eri osa-alueilla. Hankkeessa päiväkodin työntekijöille järjestetään koulutusta varhaiskasvatuksen siirtymien, inklusioita edistävien käytäntöjen ja rakentavan vuorovaikutuksen kehittämiseksi. Varhaiskasvatuksen kehittämistoiminnassa tulee vahvistaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria,

pedagogiikkaa ja sen johtamista. Kehittämisen tulee tukea paikallista ja alueellista varhaiskasvatustoimintaa sekä edistää tietoperusteisuutta suunnittelussa ja päätöksenteossa. Hankkeella mahdollistetaan uusien pedagogisten toimintasuunnitelmien toteuttaminen ja kehittäminen. Hankekoordinaattorina toimii päiväkotitiimi Kuperkeikan johtajana. Organisaatioon kuuluvat myös erityislastentarhanopettaja, päivähoidon ohjaaja, vt. hallintosihteeri sekä sivistysjohtaja. Yhteistyökumppaneita ovat tutkimus- ja arviointityöhön osallistuva Satakunnan ammattikorkeakoulu, taidetoita lasten kanssa tekevä Sataedun Nakkilan toimipiste sekä kouluttajat. (Nakkilan sivistyslautakunnan pöytäkirja 07.09.2016, 66 §; Uusitalo sähköposti 29.9.2017.)

2.2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Sen tehtävänä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä sekä oppimista yhdessä huoltajien kanssa. Opetut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatus myös tukee huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa osallistumisen opiskeluun ja työelämään. (Opetushallitus 2016b, 14.) Vuonna 2015 päivitetyn varhaiskasvatuslain (36/1973) mukaan varhaiskasvatus on kunnan, kuntayhtymän tai muun palveluntuottajan järjestämää pedagogiikkaan painottuvaa suunnitelmallista ja tavoitteellista opetusta, kasvatusta sekä hoitoa. Uudistetussa laissa määritellään ensimmäistä kertaa lain tasolla varhaiskasvatuksen tavoitteet ja siinä korostetaan lapsen etua toiminnan järjestämisessä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 1-2 §.)

Kolmitasoinen varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus rakentuu valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista ja lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista (Kuvio 1: Opetushallitus 2016b, 8-9.) Jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan yhdessä vanhempien kanssa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetushallituksen www-sivut 2017b.) Nakkilassa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle syksystä 2007 lähtien (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017,4).

Kuvio 1. Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat – Mikä muuttuu? (Opetushallituksen www-sivut 2017b)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016b) on varhaiskasvatustlain (36/2017) pohjalta laadittu valtakunnallinen määräys, joka ohjaa ja velvoittaa paikallisia toimijoita varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeiset sisällöt ja tavoitteet, sekä varhaiskasvatuksen järjestäjän ja huoltajien välisen yhteistyön, monialaisen yhteistyön ja varhaiskasvatussuunnitelman sisällöt. Varhaiskasvatuksen järjestäjät laativat valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. (Opetushallitus 2016b, 8-9.)

Uudet varhaiskasvatuksen järjestäjien laatimat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat (VASU) on otettu käyttöön päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja muussa varhaiskasvatuksessa 1.8.2017 alkaen. (Opetushallituksen www-sivut 2017b.) Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet, oppimisympäristöt sekä näiden arviointikäytännöt, huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt, monialainen yhteistyö, sekä eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt. (Opetushallitus 2016b, 33-34.) Nakkilan vuoden 2017 varhaiskasvatussuunnitelma on valmistunut yhteistyössä päiväkodin johtajan, lastentarhanopettajien, päivähoidon ohjaajan ja asiantuntijoiden kesken. Vanhempien mielipiteitä on tiedusteltu kyselylomakkeen avulla ja saadut vastaukset huomioitu varhaiskasvatussuunnitelmaa

laadittaessa. Nakkilan kunnan varhaiskasvatuksen arvot ovat ammatillisuus, lapsilähtöisyys, leikki, turvallisuus, yhdenvertaisuus ja yhteistyö vanhempien kanssa. Kasvatuspäämääriä puolestaan ovat lapsen hyvinvointi, omatoimisuus, sosiaaliset taidot ja tapakasvatus. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 5.) Nakkilassa varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena on laadukkaan päivähoidon tarjoaminen kuntalaisille. Varhainen puuttuminen ja tuen tarjoaminen ongelmatilanteissa on tärkeää. Pyrkimyksenä on luoda luottamuksellinen ja turvallinen hoitosuhde, jossa lapset huomioidaan yksilöinä. Jokaisen lapsen ilo on päivähoidossa yhtä tärkeä. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017,7.)

Varhaiskasvatuslain (36/1973) mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa kasvatusta ja osallistua ulkopuoliseen toiminnan arviontiin. Sen avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua ja tunnistetaan vahvuuksia sekä havainnoidaan kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa. Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on lain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisen tukeminen sekä varhaiskasvatuksen kehittäminen. Arvioinnin kohteena voivat olla esimerkiksi pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt, vuorovaikutus tai ilmapiiri ryhmissä. (Opetushallitus 2016b, 60.) Kuperkeikka-hanke on osa tätä kehittämistyötä ja opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tilaajalle tietoa päiväkodin lapsilähtöisen toimintakulttuurin nykytilasta ja tuoda esiin mahdollisia kehittämistarpeita. Tilaaja voi hyödyntää opinnäytetyötä osana hankearviointia.

2.3 Päiväkodin toimintakulttuuri ja toimintatavat

Kuperkeikka-hankkeen hakutiedotteen mukaan kehittämistoiminnassa tulee vahvistaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, pedagogiikkaa ja pedagogiikan johtamista (Liite 1). Toimintakulttuuri muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Se on historian ja kulttuurin kautta muodostunut tapa toimia ja sitä ohjaavat tiedostamattomat, tiedostetut ja joskus tahattomatkin tekijät. Toimintakulttuuriin vaikuttavat kaikki yhteisön jäsenet, ja se puolestaan vaikuttaa jäseniin, vaikka sen merkitystä ei tunnistettaisi. Tavoitteita tukeva toimintakulttuuri varhaiskasvatustyössä luo hyvät olosuhteet lasten kehitykselle ja oppimiselle, hyvinvoinnille, turvallisuudelle ja osallisuudelle sekä kestäväälle elämäntavalle. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

rakentuu muun muassa arvoista ja periaatteista, työtavoista ja oppimisympäristöistä, työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta, vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä sekä henkilöstön osaamisesta. Toimintakulttuuri rakentuu myös yhteistyöstä eri muodoissa, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta sekä johtamisesta ja toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. (Opetushallitus 2016b, 28-29.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee arvioida ja kehittää. Tärkeä osa kehittämistä on toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja ei-toivottujen asioiden tunnistaminen ja korjaaminen. Jatkuvan kehittämisen edellytyksenä henkilöstön tulee ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkitys sekä osata arvioida niitä. Tärkeää kehittämisessä on toisia arvostava, luottamusta rakentava ja yhteisöä osallistava vuoropuhelu sekä yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin ytimessä on oppiva yhteisö, jossa lapset ja henkilöstö oppivat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Opetushallitus 2016b, 28-31.)

Kaiken kehittämisen lähtökohta on lapsi. Mahdollisuus toimia kiireettömästi ja keskittymistä edistävässä ympäristössä tulee huomioida toimintakulttuuria kehitettäessä. Suunnitelmallinen, selkeä ja joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia. (Opetushallitus 2016b, 28-31). Päivähoidon arki koostuu erilaisista ryhmä- ja perushoitotilanteista ja siirtymistä näiden välillä (Järvinen, Laine, Hellman-Suominen 2009, 165; Leppänen 2017, 16). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että päivittäiset hoitotilanteet ovat kasvatus- ja opetustilanteita, joissa lapset oppivat itsesäätely- ja vuorovaikutustaitoja (Opetushallitus 2016b, 21).

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Osallisuutta edistäviä toimintatapoja ja rakenteita tulee tietoisesti kehittää varhaiskasvatuksessa. Inklusiivisen toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisöissä. (Opetushallitus 2016, 30.) Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että lapset saavat ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään ja että toiminnassa otetaan huomioon lasten aloitteita ja ideoita. Erilaisten työtehtävien ja päätöksenteon kautta

lapset saavat kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta, kun heidän tekemiään päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä, ohjaten samalla vastuun kantamiseen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15).

Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa hyödynnetään lapsen omailmaisua esimerkiksi antamalla lapselle vaihtoehtoja toiminnan suhteen, kuuntelemalla lasten toiveita ja pitämällä viikkosuunnitelma joustavana. Päiväkotiki Kuperkeikassa suositaan pienryhmätoimintaa, jolloin lapsen yksilöllinen huomiointi ja tukeminen helpottuvat. Pienryhmätoiminnan suunnitteluvaiheessa huomioidaan työntekijöiden omat vahvuusalueet, jotta pienryhmän toiminnanohjauksesta vastaisi innostunut ja osaava asiasta kiinnostunut aikuinen. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman 2017, 13-15).

Paikallinen vasu velvoittaa myös toimintakulttuurin kehittämiseen ja uudistamiseen. Varhaiskasvatuksen tavoitteiden saavuttamisessa toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys. Varhaiskasvatuksessa tehtyjen ratkaisujen tulee olla pedagogisesti perusteltuja ja lapsen edun mukaisia. Varhaiskasvatus kytkeytyy tiiviisti osaksi elinikäisen kasvun ja oppimisen polkua. Laaja-alaisen osaamisen ytimessä on se, miten varhaiskasvatuksessa voitaisiin tukea niitä tietoja ja taitoja, joita lapsi elämässään tarvitsee. Leikin merkitys on aiempaa tärkeämmässä roolissa. Leikin ilo ja pedagogiset mahdollisuudet oppimisen ja hyvinvoinnin edistämässä ymmärretään varhaiskasvatuksessa. (Opetushallitus 2017a.) Nakkilan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 8) leikki on määritelty tärkeäksi arvoksi.

Varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen toimintatapa. Se tuottaa lapselle iloa ja mielihyvää ja sen merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikkiessään lapset jäsentävät ja tutkivat maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita ja muodostavat kokemuksistaan merkityksiä. Leikkiessään he ovat aktiivisia toimijoita ja mielikuvitus mahdollistaa erilaiset roolikokeilut ja ideat, jotka muuten saattaisivat jäädä toteuttamatta. Leikissä käsitys itsestä ja muista rakentuu ja siinä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. Leikissä lapset myös jäljittelevät, luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Lapsi voi leikkiessään käsitellä myös vaikeita kokemuksia. Leikki kehittyy kokemusten karttuessa ja siinä yhdistyvät keskeiset oppimiseen vaikuttavat elementit, kuten yhdessä tekeminen, innostus ja omien taitojen haastaminen. Vuorovaikutus luo pohjan

ajattelun ja kielen kehitykselle sekä leikkitaidoille. Leikeissä lapset kokeilevat, havainnoivat ja oppivat yhteisön sääntöjä. Ryhmässä lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten näkökulmia. Leikin kautta yhteisöllisyys kasvaa ja myönteinen tunneilmasto vahvistuu. (Opetushallitus 2016b, 38-39.)

Lapsille luontevia oppimisen tapoja ovat toiminnalliset, sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat, kuten omaehtoinen ja ohjattu leikki, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään, sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Henkilökunnan tulee tunnistaa erilaisia pedagogisia mahdollisuuksia, havaita lasten aloitteita sekä lasten tunnetiloja ja tarvittaessa muuttaa tai suunnata toimintaansa tilanteen mukaisesti. Eri tavoin oppiville ja eri ikäisille lapsille voidaan tarjota onnistumisen kokemuksia työtapoja vaihtamalla. (Opetushallitus 2016b, 38-39.)

Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Parhaiten oppiminen tapahtuu, kun lapsi voi hyvin ja hän kokee olonsa turvalliseksi. Oppimista edistävät myös vuorovaikutussuhteet ja myönteiset tunnekokemukset. Oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeistä on vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta. Lasten tulee saada henkilöstön ohjaus ja tuki oppimisessa sekä saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan, sekä itsestään uuden oppijana. Sopivasti haastava, tavoitteellinen ja kiinnostava toiminta innostaa oppimaan lisää ja on tärkeää, että uusilla asioilla on yhteys lapsen kehittyviin valmiuksiin kokemusmaailma sekä kulttuuritausta huomioiden. (Opetushallitus 2016b, 20.)

Varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Sen avulla tuotetaan tietoa lasten elämästä ja kehityksestä, oppimisesta ja tarpeista, kiinnostuksen kohteista ja ajattelusta, sekä lapsiryhmän toiminnasta monipuolisesti ja konkreettisesti. Sen tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoite on, että henkilökunta oppii tuntemaan lapsen yksilönä ja ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä henkilöstön ja lasten välistä vuorovaikutusta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien

osallistumisen toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2016, 37.) Nakkilan kunnan pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään lapsilähtöisyyttä ja huoltajien osallisuutta edistävää pedagogista dokumentointia (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 14).

Pedagogisella dokumentoinnilla tarkoitetaan lapsen toiminnan havainnointia, dokumentointia sekä arviointia yhdessä lasten, tiimin tai koko työyhteisön kanssa. Dokumentteja voivat olla yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat, erilaiset kysely- ja arviointilomakkeet ja portfolioit. Myös perinteinen lapsihavainnointi ja sen dokumentointi auttavat opettajaa tekemään näkyväksi, mitä ryhmässä tapahtuu. Keskustelu ja reflektointi kaikkien osallisten kesken on ratkaisevaa, kun pedagogista dokumentointia käytetään toiminnan kehittämiseen. (Marjanen, Raski-Pitkänen & Virkki 2016, 14-16.) Pedagogisen dokumentoinnin apuvälineenä voidaan käyttää myös lasten osallisuutta edistävää sadutusta. Siinä lapsi tai lapsiryhmä kertoo sadun, jonka aikuinen kirjaa sellaisenaan ja lukee lapsille. Halutessaan lapset voivat tehdä satuun korjauksia. (Karlsson 2014, 1-44). Pedagogista dokumentointia voidaan hyödyntää myös toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä (Opetushallitus 2016, 60).

2.3.1 Asiakslähtöisyys – lapsilähtöisyys

Varhaiskasvatuksen asiakkaita ovat lapsi ja hänen huoltajansa (Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista 1503/2016, 2 §). Asiakslähtöisyydellä tarkoitetaan asiakkaan ja ammattilaisen tasa-arvoista suhdetta ja vuoropuhelua palvelussa. Asiakslähtöisyydellä on merkittävä rooli myös sosiaali- ja terveydenhuollon laadun parantamisessa sekä asiakkaan aseman varmistamisessa. Asiakslähtöisyys-käsite on monitulkintainen ja sen laajuus ongelmallinen, joten sitä tulee tarkastella kontekstisidonnaisesti. (Hyvärinen 2011, 1.) Opinnäytetyössä asiakslähtöisyyttä tarkastellaan lähinnä varhaiskasvatuksen näkökulmasta lapsilähtöisyytenä, koska kontekstina on päiväkoti ja sen toimintakulttuuri. Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen sekä lapsen mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua itseään koskeviin asioihin (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2 §).

Lapsilähtöisellä kasvatuksella tarkoitetaan rakastavaa huolenpitoa, turvallisten rajojen asettamista ja valvontaa. Lapsilähtöinen kasvatus edistää lapsen sopeutumista yhteiskuntaan ja koulussa suoriutumiseen sekä tukee lapsen itsetuntoa. Kiinnostus lapsen toimintoihin, luottamus, lämpimyys ja rajojen asettaminen ovat lapsilähtöisessä kasvatuksessa tärkeitä asioita. Aikuisen tarpeista ja mielialoista lähtevä kasvatus on lapsilähtöisen kasvatuksen vastakohta. Lapsen yksilölliset tarpeet ja mielipiteet tulisi ottaa huomioon eikä lasta saisi hylätä tunnetasolla. Hyväksyessään ja tunnustaessaan omat virheensä, kasvattaja antaa tilaa myös lapsen epätäydellisyydelle. Aikuisen tehtävä on tulkita ja sanoittaa lapsen tunteita. Lapsen tulisi saada paljon onnistumisen kokemuksia ja kiitosta. Johdonmukainen kasvatus myös edistää muistin kehittymistä. (Hermanson 2012.)

Virkki (2015, 68-116) on tutkinut varhaiskasvatusta lasten toimijuuden ja osallisuuden edistämisen näkökulmasta. Tutkimusaineisto koostuu Lappeenrannan kunnallisten päiväkotien lasten avoimista haastatteluista (n=9) ja sadutuksesta (n=15) sekä kasvattajien teemahaastatteluista (n=4). Lisäksi tutkimusaineistona on hyödynnetty Lappeenrannan kunnallisten päiväkotien (n=17) vuosisuunnitelmia ja toimintakertomuksia. Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että kasvattajien näkökulmasta lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lasten osallisuutta ja mahdollisuutta muovata päiväkodin toimintaa. Lasten valintoja salliva asennoituminen ja ilmapiiri sekä hetkessä eläminen liittyvät kasvattajien näkemyksissä lapsilähtöisyyteen. Käsitteenä lapsilähtöisyys oli kasvattajille myönteinen ja he käyttivät sitä kuvaamaan omaa toimintaansa.

Suomalaista varhaiskasvatustoimintaa ohjaa vahvasti aikuiskeskeinen kasvatuserinne (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 55). Kasvattajat saattavat kuvata kasvatuskäsityksiään tai –käytäntöjään lapsilähtöisiksi tai –keskeisiksi, vaikka he toimisivat hyvinkin aikuiskeskeisesti. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 55; Kalliala 2008, 39). Aikuislähtöiset kasvatustavat ovat juurtuneet syvälle suomalaiseen kasvatukseen ja opetukseen, joten lapsilähtöisyyden toteuttaminen ei ole helppoa (Hiissa 2010). Käsitettä saatetaan käyttää huolimattomasti ja tavoiteltavan lapsilähtöisyyden vastakohtaksi asetetaan usein aikuisjohtoisuus. Lapsilähtöisyydellä ei kuitenkaan tarkoiteta lapsijohtoisuutta. Aikuisten tehtävä on johtaa toimintaa siten, että lapsilla on mahdollisuus omakohtaisten merkitysten luomiseen ja oikeus sekä

mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Konkreettisia ja hyviä esimerkkejä hyvistä lapsilähtöisistä käytännöistä tuntuu kuitenkin olevan saatavilla melko vähän (Kalliala 2008, 19-39).

Myös Hiissa (2010) on tarkastellut lapsilähtöisyyttä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko kahden lapsilähtöiseksi kuvatun päiväkodin toiminta lapsilähtöistä myös teorian valossa. Tarkoitus oli myös etsiä käytäntöjä tai toimintamalleja, jotka edesauttaisivat lapsilähtöisen kasvatustajattelen toteutumista varhaiskasvatuksen käytänteissä. Hiissa halusi selvittää, miten lapsilähtöistä kasvatusta voidaan käytännössä rakentaa ja tukea. Tutkimusaineisto koostuu kahdesta päiväkodista vuosina 2007-2008 kerätystä aineistosta, jotka saatiin haastattelemalla lapsia (n=13) ja henkilökuntaa (n=6) teemahaastattelun menetelmin. Lisäksi tutkimusaineisto sisälsi havaintoja päiväkodista sekä päiväkodin dokumentteja. Tulosten mukaan päiväkodeissa toimittiin varsin lapsilähtöisesti. Molempien tutkimustapausten myötä ilmeni, että lapsilähtöisyydessä on tärkeää lapsen äänen kuunteleminen, ajatusten ja näkemysten arvostaminen sekä lapsen aktiivisen roolin mahdollistaminen. Tapaukset havainnollistivat hyvin lapsilähtöisen teorian toimivuutta varhaiskasvatuksen arjen käytänteissä. Tärkeäksi toimintaa ohjaavaksi lähtökohdaksi mainittiin yhteisöllisyys. Lapsen omaehtoisen toiminnan mahdollistamista ja lasten äänen esille tuloa pyrittiin tukemaan päiväkodissa monin tavoin. Tutkimuksessa nousivat esiin pienryhmätoiminta, lasten kokoukset, projektitoiminta, vapaa leikki, satuhetket, taidekasvatus sekä dokumentointi. Tutkimuksessa mukana olleissa päiväkodeissa juuri näiden tekijöiden kuvattiin tukevan ja rakentavan lapsilähtöisyyttä. (Hiissa 2010, 2-6.)

Nykyisin monet lapset viettävät suuren osan ajastaan päiväkodissa ennen koulun aloittamista, joten ei ole yhdentekevää, mitä päiväkodissa tapahtuu ja miten siellä toimitaan (Hiissa 2010.) Kasvun ja kehityksen näkökulmasta on merkityksellistä, miten varhaiskasvatustyö toteutuu ja minkälaisen kasvatusympäristön päiväkotimuodostaa. Nykyisin lapsi nähdään aktiivisena toimijana, subjektina, joka säätelee ja ohjaa omaa toimintaansa ja jolla on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa. Lapsilähtöisyyttä korostetaan yhtenä keskeisenä kasvatustoiminnan lähtökohtana. (Hiissa 2010.) Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsilähtöisyys on nostettu keskeiseksi toimintaa ohjaavaksi arvoksi. "Lapsen aito kohtaaminen sekä

kuulluksi ja nähdäksi tuleminen vahvistavat lapsen osallisuutta. Suunnitellaan toimintaa lasten mielenkiinnon mukaisesti ja otetaan lapset mukaan suunnitteluun. Annetaan lapsille vaihtoehtoja, joista hän saa valita.” (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8.)

Lapsen tiedot, taidot ja kokemukset kasvavat ja kehittyvät jatkuvasti. Lapsilähtöisyys on myös näkökulma kasvatukseen, näkemys ja kokemus siitä, miten kasvattaja työssään toimii. Miten kasvattaja siirtyy pois subjektin osasta ja antaa lapsen nousta pääosaan ominaisuuksineen, toimintamuotoineen ja kiinnostuksen kohteineen? Lapsilähtöinen kasvatusta on hyväksymistä, sallimista, auttamista ja ohjaamista. Taustalla on ajatus lapsesta lähtökohtana, tavalla tai toisella. Se miten hahmotamme lasten kehitystä, luo tälle ajatukselle erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Lapsen ajatukset, kokemukset ja aiempi tietämys vaikuttavat lapsen motivaatioon oppia uutta asiaa sekä suuntaavat huomiota ja oppimista tiettyyn suuntaan. Näistä syistä lapsen itsensä huomiointia tulisi pitää erittäin tärkeänä perustana kasvatuksessa ja opetuksessa. (Hiissa 2010.)

Sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät maakuntien vastuulle vuoden 2019 alusta lähtien. Kuntiin jäävät sivistys- ja opetustoimi sekä varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäminen. Palvelujen asukas- ja asiakaslähtöinen toteuttaminen edellyttää yhteistyötä ja yhteisiä tavoitteita. Opetus- ja kulttuuriministeriö kartoittaa sosiaali- ja terveystalveluiden yhdyspintoja sekä verkostajohtamisen malleja palvelujen toimivuuden varmistamiseksi lasten ja perheiden kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Selvitystyö on osa yhtä hallituksen kärkihanketta, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE), jonka tarkoituksena on lapsille, nuorille ja perheille suunnattujen palvelujen uudistaminen asiakkaiden tarpeita vastaavaksi kokonaisuudeksi. Lapsi ja perhepalvelut on järjestettävä asiakaslähtöisesti. (Aula ym. 2016, 5-8; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.)

LAPE-muutosohjelmassa vuosina 2016-2018 lasten, nuorten ja perheiden talvet on tarkoitus uudistaa asiakaslähtöisesti integroiduksi palvelujen kokonaisuudeksi tulevaisuuden kuntien ja maakuntien toimintaympäristöön. Palvelujen painopistettä siirretään varhaiseen tukeen ja hoitoon, ennaltaehkäiseviin ja kaikille yhteisiin

palveluihin. Lapsen oikeudet, lapsi- ja perhelähtöisyys, voimavarojen vahvistaminen ja perheiden monimuotoisuus ovat uudistuksen lähtökohtia. Sosiaali-, terveys- ja mahdollisesti muiden palvelujen siirtyminen maakuntien vastuulle muuttavat kunnan tehtäviä ja luovat uudenlaisen toimintaympäristön lasten, nuorten ja perheiden palveluille. LAPE-hankkeessa keskeistä on palvelujen ja toimintojen yhteensovittaminen muodostuvien maakuntien ja kuntien välillä. Kunnissa vahvistetaan varhaiskasvatusta lasten hyvinvoinnin tukena ja huolehditaan yhteistyörakenteista maakunnan sosiaali- ja terveystalouden ja kuntien varhaiskasvatuksen välillä. Varhaiskasvatuksessa kehitetään lapsen tuen toteuttamista ja järjestämistä. Tuki järjestetään lapsen omassa varhaiskasvatusympäristössä. (Aula ym. 2016, 5-8; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.)

2.3.2 Osallisuus

Viimeisten vuosien aikana osallisuus on suomalaisen varhaiskasvatuksen kentällä noussut keskeiseksi lapsen asemaan ja oikeuksiin vaikuttavaksi tekijäksi. Osallisuustutkimukseen liittyvän keskustelun myötä on vahvistunut uusi käsitys lapsesta osaavana ja taitavana ympäröivään yhteisöön vaikuttavana toimijana. Kansainvälisesti vaikuttamismahdollisuuksien on jo lähes kymmenen vuoden ajan nähty määrittävän myös lapsen kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisi ottaa osallisuus osaksi toimintaperiaatteitaan arjen rutiininomaisissa toiminnoissa ja oppimiseen liittyvässä vuorovaikutuksessa. Uudelle osallisuutta koskevalle tutkimustiedolle on varhaiskasvatuksen kentällä suuri tarve. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 3.)

Osallisuus voidaan ymmärtää tunteena, joka syntyy, kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus- tai järjestötoiminnan kautta. Yhteisöissä osallisuus näkyy jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä. (Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016a.) Osallistumisen oikeus on kirjattu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen (1989), jonka mukaan lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon, hyviin palveluihin ja osallistumiseen. Osallisuuden periaate on kirjattu myös varhaiskasvatuslakiin (36/1973, 2 §). Osallisuuden kautta lasten

ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä. Lasten sensitiivinen kohtaaminen ja kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistaa osallisuutta. Osallisuutta vahvistaa myös lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2016b, 30.)

Varhaiskasvatuslain (36/1973, 2§) mukaan yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Osallisuuden edistäminen on varhaiskasvatussuunnitelmien yhteinen tavoite. Lapsi tulee hyväksyä omana itsenään ja hänellä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä liittyviin asioihin. Tulevaisuudessa lapset suunnittelevat ja arvioivat toimintaa päiväkodissa aiempaa enemmän ja ovat ryhmän jäseninä aktiivisia toimijoita. (Opetushallituksen www-sivut 2017a.) Varhaiskasvatuslain (36/1973) mukaan myös lasten vanhemmilla on oltava mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua oman lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Huoltajien osallisuutta ja vaikuttamista edistävien toimintatapojen kehittäminen on varhaiskasvatuksen vastuulla. Avoimen ja luottamuksellisen yhteistyön perustana on kunnioittava ja arvostava kohtaaminen sekä huoltajien kuuleminen. (Opetushallituksen www-sivut 2017a.)

Lapsen etu ja tarpeet ovat varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtia. Henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lapsen yksilölliset tarpeet ja kiinnostuksen kohteet sekä osaaminen ja vahvuudet. (Opetushallitus 2016b, 10-11.) Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa esiintyy useita lapsen osallisuuden edistämiseen liittyviä päämääriä. Tavoitteena on muun muassa lapsen omatoimisen toimijuuden ja oppimisen sekä sosiaalisten taitojen kehittymisen tukeminen. Lisäksi on tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi sekä kokee itsensä hyväksytyksi. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 9.)

Lapsen osallisuus ja toimijuus ovat voimakkaasti esillä nykyisessä kasvatust keskustelussa, mutta lapset eivät tule kuulluksi nykyisissä käytänteissä riittävästi (Hiissa 2010; Virkki 2015; Roos 2015). Lapset korostavat tulkinnoissaan osallisuuden yhteisöllistä puolta, kun taas kasvattajat näkevät osallisuuden yksilöllisenä oikeutena. Lasten osallisuus voidaan mahdollistaa esimerkiksi toimintaympäristön muokkaamisella tai lasten ja aikuisten yhteisillä

keskustelutilanteilla. Leikeissä lasten osallisuus on laajimmillaan. Perustoiminnoissa, kuten ruokailuissa ja siirtymätilanteissa, lapsilla on vähiten osallisuutta. (Virkki 2015, 89-140; Kettunen 2016, 13.)

Päiväkotiarkeen tarvitaan lisää aikuisten ja lasten jakamaa leikillisyyttä sekä lasten osallisuuden ja kuulemisen tilanteita, joissa lapset voivat toimia itselleen luonnollisella tavalla (Roos 2015, 6-7). Väitöskirjassaan Roos selvitti, miten päiväkotiarkea jäsentyy lasten kerronnassa. Aineisto koostuu 4–6 -vuotiaiden lasten haastatteluista (n=37) ja piirroksista (n=34). Tutkimusmenetelmänä käytettiin kerronnallisen haastattelun menetelmää. Lasten kertomuksissa ystävät ja leikki saivat suurimman huomion, mutta myös aikuiset nähtiin tärkeänä osana arkea. Aikuisten rooli ilmeni lasten tarinoissa ensisijaisesti toiminnan järjestämisen ja järjestyksen ylläpidon kautta. Vuorovaikutuksen näkökulmasta lasten ja aikuisten todellisuudet jäivät toisilleen etäisiksi. Tapahtumien ja toimijoiden lisäksi lasten tarinat kertoivat päiväkodin toimintatavoista. Tutkimustuloksista ilmenee, kuinka päiväkodin toiminnan rakenteet ohjaavat lasten yhteistoimintaa. Lapset kokivat omat vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi suhteessa päiväkodin toiminnan rakenteisiin. Tulokset asettavat haasteita pedagogisen osaamisen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseksi. Tutkimus vahvistaa käsitystä, että lasten kerronnan tulisi saada enemmän sijaa päiväkotiarjessa. Lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus kaipaa myös huomiota. (Roos 2015, 6-7.)

Päiväkodin rakenteet ohjaavat lapsia ja aikuisia toimimaan tietyllä tavalla. Keskinäiset suhteet päiväkodissa vaikuttavat siihen, millainen osallistumisen areena päivähoidosta muodostuu. Osallisuuden toteutumisen näkökulmasta keskustelu ja tasavertaisuus ovat avainasemassa. Päivittäisten toimintojen rinnalle kaivataan lasten puheeksi tuottamia määrittelyjä ja keskustelujen kautta näkyväksi tulemista ryhmässä. Muutoksen aikaansaaminen vaatii käytäntöjen avaamista. On pohdittava, mikä saa aikaan eriarvoistumista. Muutoksen tulee suuntautua toimintatapoihin eli käytäntöihin. (Vuorisalo 2013, 190-192.)

Väitöskirjassaan Vuorisalo (2013, 190-192) tutki lasten osallistumista ja eriarvoisuuksien rakentumista päiväkodin esiopetusryhmissä. Tutkimusmenetelmä oli etnografinen kenttäänalyysi, jonka kohteena oli yhden päiväkotiryhmän (n=20) aamupiirit. Aineisto muodostui havainnoinnista (60 päivää) kolmen lukukauden

aikana, lasten ja henkilökunnan (n=3) haastatteluista sekä tutkimuspäiväkirjasta. Vuorisalo selvitti, mitä voimavaroja oman paikan lunastaminen edellyttää lapsilta sosiaalisessa yhteisössä. Päiväkodin arjessa on paljon erilaisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja valintojen tekemiseen. Taito hyödyntää osallistumiseen tarvittavia resursseja, kuten innokkuutta ja halukkuutta osallistua keskusteluun sekä suosiota ryhmässä, määrittää millaiseen asemaan lapsi asettuu sosiaalisessa ryhmähierarkiassa. Aamupiiritoiminnassa lapsia erottelevaksi tekijäksi osoittautui osallistuminen opettajien järjestämiin keskusteluihin. Erilaisiin leikkeihin ja toimiin osallistuminen oli lapsilla yhtenäistä, mutta keskusteluihin osallistumisessa oli tyyllillisiä ja määrällisiä eroja.

Tulosten perusteella Vuorisalo toteaa, että lasten osallistumismahdollisuudet arjessa ovat erilaisia ja tämä saattaa eriarvoistaa lapsia osallistujina. Osallistuminen ja vaikuttaminen tapahtuvat pitkälti puheen kautta. Lapsen osallistuminen vaihteli sen mukaan, millainen asema lapsella oli ryhmässä. Keskusteluihin osallistui aktiivisesti vain osa ryhmän lapsista ja keskeisin vaikuttamisen tapa päiväkodissa on keskustelu aikuisten suuntaan. Ne lapset, joilla on keskusteluissa tarvittavia taitoja, voivat vaikuttaa ryhmässä muodostuviin asemiin, mutta mikä vielä tärkeämpää, keskustelujen kautta juuri he määrittävät myös toimintaa. Tämän seurauksena päiväkodin arjen käytännöt saattavat muodostua eriarvoistaviksi. (Vuorisalo 2013, 190-192.)

Halme, Kanste ja Perälä (2014, 217-225) tutkivat osallisuuden, tiedonsaannin sekä palvelujen koordinaation yhteyttä vanhempien ja terveys- ja sosiaalipalvelujen työntekijöiden väliseen yhteistyöhön. Strukturoidulla kyselyllä selvitettiin alle yhdeksän-vuotiaiden lasten vanhempien (n=955) näkemyksiä. Tulosten mukaan vanhempien osallisuutta vahvistava toiminta ja riittävä tiedonsaanti palveluista edistivät yhteistyötä. Osallisuuden vahvistamisella tarkoitettiin henkilökunnan tapaa vahvistaa vanhempien pärjäämistä perheen arjessa, vanhempien vaikutusmahdollisuuksia ja päätöksentekoa palvelutilanteissa sekä laajemmin palveluissa. Nakkilan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 9-18) yhteistyö vanhempien kanssa on määritelty keskeiseksi varhaiskasvatusta ohjaavaksi arvoksi. Tärkeitä yhteistyötä ohjaavia periaatteita ovat avoin vuorovaikutus ja keskustelu, molemminpuolinen luottamus ja kunnioitus sekä ehdoton vaitiolovelvollisuus.

Päivittäiset lasten tuonti- ja hakutilanteet, vanhempainillat sekä juhlat ovat yhteistyön ja vuorovaikutuksen paikkoja. Huoltajien osallisuutta vahvistetaan ottamalla heidät mukaan toimintaan (Opetushallitus 2016b, 30).

Yhteiskuntatieteissä osallisuutta on tutkittu sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta. Sosiaalinen osallisuus liittyy yhteiskuntaan ja yhteisöön kuulumisen tunteeseen, joka syntyy vaikuttamisen kautta. Sosiaalinen osallisuus on tunteen lisäksi myös toimintaa. Osallistavan toiminnan ulottuvuuksia ovat tieto-osallisuus, suunnitteluosallisuus, päätösosallisuus ja toimintaosallisuus. Tieto-osallisuus koskee oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen. Suunnitteluosallisuus tarkoittaa oikeutta olla mukana elinympäristön järjestämisessä ja päätösosallisuus oikeutta olla mukana itseään koskevassa päätöksenteossa. Toimintaosallisuus tarkoittaa oikeutta toteuttaa oma toiminta elinympäristössään yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Osallisuus on vuorovaikutusta. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 5-6.)

2.3.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus- ja itseilmaisutaidoilla on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on tukea lasten vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen kehittymistä. (Opetushallitus 2016b, 22-23.) Vuorovaikutuksen kannalta tärkeitä toimintaperiaatteita ovat luottamuksellisen sekä avoimen hoitosuhteen rakentaminen lapsen ja vanhempien kanssa, turvalliset puitteet, hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri sekä kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän kieltäminen, jotka on kuvattu Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman turvallisuus-osiossa. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8)

Laadukkaan pedagogiikan taustalla on aina laadukas vuorovaikutus, joka rakentuu sanallisista ja sanattomista viesteistä. Sanaton eli nonverbaali vuorovaikutus on erityisen tärkeässä asemassa lasten kanssa työskenneltäessä. Lapset tulkitsevat vuorovaikutustilannetta kokonaisuutena. Sillä, mitä aikuinen kertoo kehollaan, katseellaan ja äänensävyllään, viestii lapselle paljon enemmän kuin lausutut sanat. Lapsi rakentaa kuvaa itsestään vuorovaikutuksessa ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa. Vuorovaikutuksen avulla lapsi pääsee osalliseksi ympäröiviin

sosiaalisiin yhteisöihin. Vuorovaikutuksen laadun merkitys korostuu runsaasti sosio-emotionaalista tukea tarvitsevilla lapsilla. Vuorovaikutus määrittyy kasvatustyön tärkeimmäksi laatukriteeriksi, koska sitä tehdään niin tiiviisti omalla persoonalla. Kasvattajan vuorovaikutuksen taustalla näkyvät voimakkaasti kasvattajan arvot ja uskomukset. Mikäli kasvattajat uskovat, että lapsen haastava käyttäytyminen on tahallista, vuorovaikutussuhde muodostuu etäisemmäksi. Suhde voi muuttua lämpimämmäksi, jos kasvattajat uskovat, ettei lapsi voi haastavalle käyttäytymiselleen mitään. (Ahonen 2017, 58-70.) Arkisissa vuorovaikutustilanteissa lapsi harjoittelee itsesääätelytaitoja kaiken aikaa. Omalla esimerkillään aikuinen näyttää, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja arvokkaita. Tärkeää on pysyä rauhallisena ja auttaa lasta selviämään tunnekuohusta. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009; Ahonen 2015; Ahonen 2017.)

Salminen (2016, 2) selvitti opinnäytetyössään päiväkotilasten ajatuksia hyvästä vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimusmenetelmänä oli kvalitatiivinen tutkimus ja puolistrukturoitu haastattelu. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä. Tutkimusta varten valittiin harkinnanvaraista otantaa käyttäen kahdeksan (n=8) päiväkotilasta. Lasten haastatteluista selvisi, että lapset haluavat tulla aidosti kohdatuksi tuonti- ja hakutilanteissa. He haluavat myös saada läheisyyttä ja hellyyttä osakseen näissä tilanteissa. Tuloksista ilmeni lasten toivovan, että aikuiset ymmärtäisivät tarkastella asioita lasten näkökulmasta. Aikuisten osallistumista lasten keskusteluihin ja puuhasteluihin pidettiin mieleisenä ja lapset arvostivat aikuisen osallisuutta. Aikuinen nähtiin myös selvänä auktoriteettina ja määräysvaltaa käyttävänä neuvonantajana. Hyvä vuorovaikutussuhde määrittyi aidon ja yksilöllisen kohtaamisen kautta. Lapset halusivat tulla nähdyksi, kuulluksi, ymmärretyksi, hyväksytyksi ja arvostetuksi omana itsenään. Lapset kertoivat saavansa aikuisilta läheisyyttä ja hellyyttä, mutta erityisesti hädän hetkellä kasvattajaa olisi kaivattu enemmän.

Pedagogisessa vuorovaikutuksessa kommunikaatio ja konflikti ovat tärkeässä roolissa. Kun konfliktitilanne saadaan ratkaistua hyvällä kommunikaatiolla, saavutetaan sekä lapsen että aikuisen kannalta positiivinen lopputulos. Lapsi oppii konfliktinlukutaitoa ja ratkaisumalleja tuleviin konfliktitilanteisiin. Lapsen kehittyessä yksilönä omista lähtökohdistaan aikuisen tukemana, toteutuu myös kasvattajan pedagoginen päämäärä.

(Kleipoedszus 2011, 125-126.) Lapsen sosiaalista kehitystä voidaan tukea suhtautumalla konflikteihin mahdollisuuksina (Kleipoedszus 2011, 125; Silver & Harkins 2007, 632-638). Kasvattajien uskomukset konfliktiin osallistuvasta lapsesta ohjaavat sitä, miten konflikti ratkaistaan. Tulkitsemalla konfliktit negatiivisina ja ratkaisemalla ne nopeasti ja aikuislähtöisesti mitätöidään lapsen mahdollisuus oppia sosiaalisia taitoja konfliktin ratkaisemisen avulla. Sen myötä lapsi voi ajautua melko pian uudelleen ongelmatilanteeseen. Negatiiviseen käyttäytymiseen reagoidaan nopeasti ja sen seurauksena lapsi saattaa omaksua virheellisen kuvan siitä, että lapsi saa huomiota aikuiselta vain negatiivisen käyttäytymisen myötä. (Silver & Harkins 2007, 632-638.)

Haastavat kasvatustilanteet ovat usein lasten keskinäisiä, tai lasten ja aikuisten välisiä konflikteja. Konfliktit auttavat rakentamaan ihmissuhteita. Osallistumalla konfliktiin lapsen kanssa, kasvattaja viestittää lapselle, että lapsi on erillinen yksilö, joka pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan ympäristöönsä, ilmaisemaan itseään sekä ratkaisemaan arjen ristiriitatilanteita. Ristiriitatilanteita ei siis tule vältellä. Konfliktien välttäminen johtaa siihen, että lapsilta evätään mahdollisuus kehittyä juuri niissä taidoissa, joita hän tulee elämässään tarvitsemaan. Demokraattinen yhteiskunta perustuu jatkuvaan konfliktien säätelyyn. Pedagogisen ympäristön tulisi kriittisellä tavalla heijastaa sitä yhteiskuntaa, jonka osaksi lapset kasvavat. (Kleipoedszus 2011, 130-133.)

Kasvattajat saattavat vältellä konflikteja, koska pelkäävät niihin liittyviä tunteita ja aggressioita. Iso osa haastaviin tilanteisiin liittyvästä potentiaalista saattaa kulua kasvattajan itsehillintään. Näkemällä ristiriitatilanteet mahdollisuuksina kasvattaja voi myös itse kehittyä konfliktinluku- ja ratkaisutaidoissa. Konfliktitilanteissa aika ajattelun ja puheen välillä on lyhyt - asiat sanotaan samalla, kun ne ajatellaan. Näissä tilanteissa päästään paremmin lähelle kasvattajan ja lapsen persoonaa. Kasvattajan itsetuntemus onkin keskeisessä roolissa kasvatustyössä (Kleipoedszus 2011, 135-138.)

Ajatuksen tasolla kasvattajan identiteetti voidaan jakaa ammatilliseen, yksityiseen ja henkilökohtaiseen. Jokainen osa kasvattajan identiteetistä kuuntelee ja tulkitsee konfliktitilanteiden sanallisia ja sanattomia viestejä eri tavoin. Ammatillinen minä saattaa esimerkiksi kuulla sanallisen viestin ja miettiä mikä selittäisi lapsen käytöksen.

Yksityinen minä saattaa liikuttua lapsen viestistä, koska lapsi muistuttaa kasvattajan omaa lasta. Henkilökohtainen minä saattaa kuulla tilanteen viestit tarkemmin, koska se pyrkii kohtaamaan lapsen. Kaikki nämä ulottuvuudet muodostavat kasvattajan sisäisen pedagogisen tiimin, jonka avulla kasvattaja toimii konfliktitilanteiden välittäjänä ja sovittelijana. (Kleipoedszus 2011, 135-138.)

Erilaisten konfliktityylien tuntemus auttaa kasvattajaa tulkitsemaan konfliktin käännteitä. Yksilöillä on oma tyypillinen tapansa toimia konfliktitilanteissa. Kleipoedszus on jaotellut tyypilliset toimintatavat kolmeen eri tyyliin seuraavasti: 1) kontrolloiva, hallitseva ja dominoiva, 2) ratkaisu- ja asiakeskeinen ja yhdistävä, 3) välttelevä, tasoitteleva, ei-hyökkäävä. Kasvattajan on tunnettava oma tapansa toimia konfliktitilanteessa, jotta hän voi kommunikoida onnistuneesti lasten kanssa ja toimia omalla käytöksellään esimerkkinä lapsille. Lapsi voi oppia säätelemään omaa käytöstään saamansa palautteen perusteella. Empatia, toisen rooliin asettuminen ja yhteisten tavoitteiden sekä yhteistoiminnan merkityksen ymmärtäminen ovat keskeisessä roolissa niin konfliktinratkaisussa kuin konfliktitaitojen opettelussakin. (Kleipoedszus 2011, 135-138.)

Lasten itsesääätelytaidot kehittyvät voimakkaasti esiopetusaikana (Montroy, Bowles, Skibbe, McClelland & Morrison 2016, 1744-1762). Itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä säädellä tunteitaan, käytöstään ja ajatteluaan sekä lapsen kykyä toimia haastavissa tilanteissa ja säädellä keskittymistään tilanteeseen sopivalla tavalla. Hyvät itsesäätelytaidot ovat keskeisessä asemassa yksilön elämänkulun ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Yksi varhaiskasvatuksen tärkeimmistä tehtävistä on tukea lasten itsesäätelytaitojen kehittymistä. Lasten itsesäätelytaidot ovat yhteydessä lasten sosiaaliin, kommunikatiivisiin, motorisiin ja oppimisen taitoihin. Huonot itsesäätelytaidot omaavilla lapsilla on vaikeuksia kohdata vaikeita tai vaativia tilanteita, heidän suhteensa varhaiskasvatushenkilökuntaan on heikompi ja heillä on keskimääräistä suurempi tuen tarve kuin hyvät itsesäätelytaidot omaavilla lapsilla. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tärkeä oppia tuntemaan ja tukemaan lasten itsesäätelyä. (Veijalainen, Reunamo & Alijoki 2017, 89–107).

Ahonen selvitti väitöskirjassaan millaista varhaiskasvattajan vuorovaikutuksellinen ja pedagoginen toiminta on sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitsevan lapsen kanssa

haastavien kasvatustilanteiden aikana. Laadullisessa tutkimuksessa sovellettiin etnografista tutkimusmenetelmää. Aineisto kerättiin havainnoimalla kolmea päiväkotiryhmää (n=66) ja sitä täydennettiin ryhmissä työskentelevien lastentarhanopettajien teemahaastatteluilla (n=44). Havainnointi- ja haastatteluaineistot analysoitiin teoriaohjaavasti laadullisella sisällönanalyysillä. Vuorovaikutus ja kasvattajien pedagogiset ratkaisut vaikuttivat haastavien kasvatustilanteiden syntymiseen. Haastavissa kasvatustilanteissa korostui varhaiskasvattajan viisi erilaista vuorovaikutustapaa: lämmin, etäinen, ristiriitainen, tekninen ja välttelevä vuorovaikutustapa. Keskeisimmät pedagogiset toimintatavat haastavissa kasvatustilanteissa olivat pienryhmätoiminta, ennakointi, positiivinen palaute ja varhaiskasvattajan reflektio. Tutkimuksen mukaan päiväkodin perinteinen toimintakulttuuri luo haastavia kasvatustilanteita ja niitä esiintyy paljon etenkin ohjatuissa tuokioissa sekä siirtymätilanteissa. Aikuisjohtoisissa ohjatuissa tuokioissa vaatimukset hiljaa istumisesta kuormittivat lapsia ja provosoivat ongelmallista käytöstä. Siirtymätilanteista hankalimpia olivat ne, joissa kaikki lapset siirtyivät yhtä aikaa tilasta toiseen. Lasten mielestä vapaa leikki on päiväkodissa parasta. Se on innostavaa, mukaansa tempaavaa ja lasten omatoimisuutta ja päätäntävaltaa tukevaa. Tutkimuksen mukaan vapaan toiminnan, kuten leikin ja ulkoilun aikana haastavia tilanteita esiintyy vähemmän, vaikka kasvattajat uskovat, että vapaa toiminta provosoi haastavia kasvatustilanteita. Häiritsevää käyttäytymistä ei esiintynyt siirtymätilanteissa, joissa hyödynnettiin spontaanisti leikkiä osana siirtymistä. (Ahonen 2017,150-192.)

2.3.4 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisuudella voidaan tarkoittaa yhteistyötä eri työntekijäryhmien välillä, työntekijäryhmien sisällä tai laajemmissa yhteistyöverkostoissa. Se on toimintaa, jossa käytäntöjä ja työtä tarkastellaan kokonaisuutena eri alojen asiantuntijuutta ja osaamista yhdistäen. Moniammatillisuuden toteutumisessa ja kehittämisessä inhimillisellä vuorovaikutuksella on keskeinen rooli. Henkilökunnan jaettu ymmärrys työn eri toimintojen merkityksestä ja eri toimijoiden näkökulmista työhön edistää yhteistyön sujuvuutta. Moniammatillisuus edellyttää keskustelua, koko henkilöstön osallistamista ja toisten työn ymmärtämistä. Johtamisella on keskeinen rooli moniammatillisen

yhteistyön koordinoinnissa ja työyhteisön toimintakulttuurin kehittämisessä. (Collin, Herranen & Paloniemi 2012, 126-130.)

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen toimijoiden, kuten neuvolan ja lastensuojelun kanssa. Kun jollakin taholla herää huoli lapsen kasvusta, kehityksestä tai hyvinvoinnista, tai kun lapselle suunnitellaan tai järjestetään tukea, yhteistyön merkitys korostuu. Huoltajan kirjallisella suostumuksella laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista. Moniammatillisessa yhteistyössä tällainen arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä varhaisen tuen tarpeen tunnistamista. (Opetushallitus 2016b, 33-34.) Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman (2017, 18) mukaan lapsen kehitystä tukevia yhteistyökumppaneita ovat neuvola ja perheneuvola, sosiaalitoimi, lastensuojelu, keskussairaala, psykologi, koulu ja esiopetus. Lisäksi erilaiset terapeutit, kuten puhe- ja toimintaterapeutti sekä fysioterapeutti, voivat tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä.

Alle kouluikäisten lasten neuvolapalveluja koskeva toimintaohjelma on tehtävä yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun kanssa. Äitiys- ja lastenneurolatyö on keskeinen osa perusterveydenhuollon ehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) velvoittaa kunnat tarjoamaan kaikille perheille suunnitelmalliset ja tasoltaan yhtenäiset äitiys- ja lastenneurolapalvelut. Kunnan kansanterveystyöstä vastaava viranomainen hyväksyy yhtenäisen palveluohjelman neurolatyölle. Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan yhteistyömuotoja ovat esimerkiksi laajat terveystarkastukset. Niiden tarkoituksena on selvittää sekä arvioida lapsen ja koko perheen terveyttä sekä hyvinvointia laaja-alaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2017e.)

Lasten laajoja terveystarkastuksia on toteutettu myös varhaiskasvatuksessa (Hämäläinen & Muurikainen 2016). Kostinin ja Kuisman (2016, 2, 51-60) opinnäytetyön tulosten perusteella päiväkodissa toteutettavat terveystarkastukset ovat hyvä vaihtoehtoinen toimintamalli perinteiselle neuvolalle. Tutkimusaineisto koostui

teemahaastatteluista, joihin osallistuivat Porin kaupungin terveydenhuollosta ja varhaiskasvatuksesta kuusi asiantuntijaa ja yksi lapsen vanhempi. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Tulosten mukaan optimaalisesti toimiessaan neuvolan ja päiväkodin välisen yhteistyön tiivistäminen toisi osapuolet lähemmäs toisiaan. Tuttua ympäristöä pidettiin lapsen etuna ja terveystarkastuksia onkin viety päiväkotiin lapsen sekä perheen etu edellä. Tuloksissa todettiin, että selkeä työnjako ja yhteinen päämäärä ovat moniammatillista yhteistyötä edistäviä tekijöitä. Yhteistyö eri toimijoiden näkökulmasta nähtiin tärkeänä. Moniammatillisen yhteistyön kehittämiskohteena nähtiin roolirajojen rikkoutuminen sekä muuttuvat roolit.

Hopparin (2014, 30-72) pro gradu -tutkielman tulosten perusteella moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksessa koetaan merkittävänä lapsen hyvinvoinnin edistämisessä. Hopparin työssä varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneiksi määriteltiin opetustoimi, neuvola, lasten terapiapalvelut, lastensuojelu ja vammaispalvelut, seurakunnat sekä yksityiset varhaiskasvatuspalvelujen tuottajat. Moniammatillisen yhteistyön toimintatavat sekä päätökset vaikuttavat lapsen hyvinvointiin eri tasoilla. Aineisto koostui varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden teemahaastatteluista (n=7), jotka analysoitiin sisällönanalyysillä. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat tiedostavat vastavuoroisen yhteistyön tarpeen ja merkityksen lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat olevansa vastuussa moniammatillisesta yhteistyöstä ja toivovat, että vastuu voitaisiin jakaa tasaisemmin muiden toimijoiden kesken. Toteutuakseen yhteisvastuu edellyttäisi luottamusta yhteistyökumppaneihin, muiden toimijoiden toimintakulttuurien tuntemista sekä yhteistyökumppaneiden tapaamista. Moniammatillisen yhteistyön toteutumiseksi käytännössä tarvitaan sekä asiakaslähtöistä että organisaatiokeskeistä toimintaa. Kehitettäessä moniammatillista yhteistyötä, toimenpiteitä voidaan suunnata yhteistyötä edistäviin ja hankaloittaviin tekijöihin. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat kokevat moniammatillisen yhteistyön ja sen kehittämisen tärkeäksi. Myös moniammatillisessa yhteistyössä todettiin olevan kysymys lapsen edusta.

Halme, Perälä ja Vuorisalmi (2014, 6-7) ovat tutkineet työntekijöiden näkemyksiä lapsiperheiden tuen tarpeista ja avun antamisesta, palvelujen riittävyydestä ja kehittämistarpeista, osallisuudesta ja päätöksenteosta sekä yhteistoiminnasta.

Työntekijöiden näkökulmasta lasten ja perheiden palveluissa tarvitaan edelleen palvelujen yhteensovittamista. Tieto kerättiin strukturoidulla kyselylomakkeella vuonna 2009 työntekijöiltä, jotka toimivat äitiys- ja lastenneuvola-, kouluterveys- ja päivähoitopalveluja sekä esi- ja perusopetusta antavissa toimipaikoissa. Kysely lähetettiin kaikkiin yli 4000 asukkaan kuntiin. Vastauksia saatiin 457. Palvelut eivät kaikilta osin muodostaneet eheää kokonaisuutta, vaikka yhteistyötä eri tahojen kanssa tehdään runsaasti ja sen arvioidaan toteutuvan varsin hyvin. Tulosten perusteella kiinnittämällä erityistä huomiota työntekijöiden osaamiseen, kohtaamisen taitoihin ja palvelujen asiakaslähtöiseen johtamiseen voidaan vahvistaa osallisuuden toteutumista. Tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että vanhemmuuden vahvistamiseen ja ongelmien varhaiseen tunnistamiseen tarvitaan edelleen uusia keinoja. Tällainen ennakointi edellyttää palveluntuottajien tavoitteellista yhteistoimintaa ja ehkäisevän työn vahvistamista.

2.4 Hoitotyön näkökulma

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet toimintakulttuuri ja -tavat, asiakas-/lapsilähtöisyys, osallisuus, vuorovaikutus sekä moniammatillinen yhteistyö ovat myös lasten hoitotyössä tärkeitä asioita. Lasten ja nuorten hoitotyötä ohjaavat arvot ja periaatteet ovat yksilöllisyys, perhekeskeisyys, kasvun ja kehityksen tukeminen, turvallisuus, jatkuvuus, omatoimisuuden tukeminen ja kokonaisvaltainen hoito. Hoitotyön periaatteiden toteutumista edistää lasten, nuorten ja heidän perheenjäsentensä osallistaminen hoitoon, omahoitajuus sekä hoitotyön hyvä dokumentointi. Hoitosuhteen mielekkyyttä edistää kaikkien osapuolten välinen avoin ja luottamuksellinen hoitosuhde. (Storvik-Sydänmaa, Talvensaari, Kaisvuo & Uotila 2012, 104-110.)

Asiakaslähtöisen hoitotyön pääperiaatteita ovat kunnioitus, kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen, molemmiin puolinen arvostus sekä kumppanuus ja jaettu päätöksenteko (Peltonen & Rönkä 2014, 6). Sosiaali- ja terveysalalla asiakaslähtöisyys näyttäytyy toimintaa ohjaavana periaatteena, jolla saavutetaan asiakkaan kannalta parempaa palvelua. (Hyvärinen 2011, 6.) Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuvan palvelujärjestelmän (sote-uudistus) tavoitteena ovat asiakaslähtöiset kokonaisuudet,

hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen, palvelujen yhdenvertaisuuden ja saatavuuden parantaminen sekä kustannusten hillintä. Uudistuksen tarkoitus on vahvistaa peruspalveluja sekä yhdistää sosiaali- ja terveyspalvelut asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi kaikilla tasoilla. Palveluntuottajien ja eri ammattiryhmien välillä voidaan ottaa käyttöön integroituja työvälineitä, kuten yhteisiä asiakassuunnitelmia tai palvelutarpeen arviointimalleja. Esimerkiksi hoitoalalla terveyskeskuslääkäri voi lähetteen tekemisen sijaan suoraan konsultoida erikoislääkärää. Sosiaalityössä esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnissa tarvitaan usein myös muiden viranomaisten palveluja ja tukitoimia. Uudistuksen myötä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen jää kunnille. Maakuntiin siirtyvät sosiaali- ja terveyspalvelut on sovittava yhteen kuntien ja valtion järjestämisvastuulla säilyviin palveluihin, kuten varhaiskasvatukseen ja opetukseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut 2017f.](#))

Asiakasosallisuuden kehittäminen on myös uudistuvan sote-palvelujärjestelmän keskeinen tavoite. Palveluista voidaan saada aidosti asiakaslähtöisiä osallistamalla asiakkaat palvelujärjestelmän ja palvelujen suunnitteluun, toteuttamiseen sekä kehittämiseen. Kehittämistyössä asiakkaiden osaaminen ja voimavarat sekä heiltä saatava tieto nähdään tärkeänä ja arvokkaana. Päämääränä on luoda asiakkaan näkökulmasta tarkoituksenmukaisia kokonaisuuksia. Osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihin lisää asiakaslähtöisyyttä, kehittää palvelujen laatua sekä parantaa niiden vaikuttavuutta. Osallisuus myös edistää vuorovaikutteista dialogia palveluissa sekä vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa ja demokraattista palvelukulttuuria. Osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja merkityksellisyyttä edistäen siten hyvää elämää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut 2016b.](#))

Sosiaali- ja terveysalalla tavoitteena on asiakkaan ja potilaan terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, sekä arjesta selviytymisen tukeminen. Työntekijöiltä vaaditaan asiakaslähtöisyyttä ja työhön sitoutumista. (Wallin 2012, 85.) Hoitotyössä asiakas- eli potilaslähtöisyyttä tukevia tekijöitä ovat kohtaaminen, vuorovaikutus ja hyvä hoito. Potilaiden kuunteleminen ja toiveiden huomioiminen, potilasraadit ja hoitosuunnitelmat sekä potilaiden näkökohdista suunnitellut palvelut edistävät

potilaslähtöisyyden toteutumista. Terveysthuoltoalalla potilaslähtöisyyden toteutuminen vaatii asenteiden ja ajattelutavan muutosta. (Kotaniemi 2014, 67-69.)

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidossa. Sairaalan tai muun laitoksen ja varhaiskasvatuksen keskinäisellä yhteistyöllä voidaan varmistaa varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen sairastuessa. Turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Mikäli tuen tarve johtuu lapsen sairaudesta, vaikeasta vammasta, kehityksen viivästymästä tai sosio-emotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, lapsi tarvitsee yleensä jatkuvaa, kokoaikaista ja yksilöllistä tukea. Lapsella saattaa olla haasteita usealla kehityksen osa-alueella tai erittäin suuri tuen tarve jollakin alueella. Tuki saattaa edellyttää henkilökunnalta sairaanhoidollisen tai erityispedagogisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. (Opetushallitus 2016b, 53-54.)

Hoitotyön näkökulmasta myös leikillä on erityinen merkitys sairaalakontekstissa. Lasten sairaanhoidossa on tavoitteena, että lapsi tulee kuulluksi. Lapsi ilmaisee tunteitaan ja tuntemuksiaan sanoin, viittomin, kuvin, elein ja leikein. Leikin avulla lapsi voi tutustua uuteen ja outoon sairaalaympäristöön, työstää kokemuksiaan, jäsentää ajatuksiaan ja käsitellä tunteitaan. Leikki rohkaisee, lohduttaa ja ilahduttaa sekä antaa tarvittaessa mahdollisuuden luoda toinen maailma kauaksi arjesta. Leikki mahdollistaa myös yhteyden lapsen arkeen. Kotoa, päiväkodista tai koulusta tuttuja kokemuksia eletään sairaalassa uudelleen leikin kautta ja luodaan näin siltaa eri ympäristöjen ja tilanteiden välille. Leikki on keskeinen keino valmistaa lasta tutkimuksiin ja toimenpiteisiin ja sitä käytetään myös lasten hoitotyössä terapeuttisen työmenetelmänä. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2009, 1-26.)

Moniammatillisen yhteistyön tärkeys painottuu hoitotyössä entistä enemmän nyt ja tulevaisuudessa. Eri ammattihenkilöiden välistä yhteistyötä tehostetaan ja ammattilaisilta edellytetään entistä laajempien palvelukokonaisuuksien hallintaa. Eri ammattikuntien rajat ylittävällä alueella työskenneltäessä ja toimintaa kehitettäessä olisi tärkeää kuvata osapuolten roolit ja vastuut. Jokaisella työntekijällä on oma osaaminen ja asiantuntijuus jaettavana yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, asiakkaan parhaaksi. Yhteistyössä osapuolten toiminta tulee näkyväksi, kun kukin tuo oman osaamisensa ja näkemyksensä rohkeasti esille. Onnistuessaan yhteistyö vahvistaa

työntekijän asiantuntijuuden kasvua, mutta synnyttää myös yhteistä asiantuntijuutta. (Eloranta & Kuusela 2011, 4-5.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää päiväkotia Kuperkeikan toimintakulttuurin nykytilaa analysoimalla henkilökunnalle tehdyn kyselyn (Liite 2) vastauksia. Opinnäytetyön tavoite on tuottaa tilaajalle tietoa asiakaslähtöisyyden ja osallistavien käytäntöjen toteutumisesta päiväkodin arjessa, sekä kartoittaa henkilökunnan osaamista ja kehittämistarpeita. Jatkossa alkuselvitystä voidaan käyttää osana hankearviointia (Nakkilan sivistyslautakunnan pöytäkirja 07.09.2016, 66 §).

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia päiväkodin toimintatavat ovat tällä hetkellä ja miten niitä voitaisiin kehittää?
2. Mikä on lapsilähtöisen toiminnan nykytila päiväkodin arjen käytänteissä ja miten sitä voisi kehittää?
3. Miten lasten ja huoltajien osallisuus toteutuu päiväkodin arjen käytänteissä ja miten sitä voisi kehittää?
4. Minkälaista henkilökunnan ja asiakkaiden (lapsi ja vanhemmat) välinen vuorovaikutus on tällä hetkellä ja miten sitä voisi kehittää?
5. Millaista on moniammatillinen yhteistyö tällä hetkellä ja miten sitä voisi kehittää?

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tämä opinnäytetyö on luonteeltaan kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen tutkimus on käsitteenä monitulkintainen. Yhteistä kvalitatiivisen tutkimuksen eri suuntauksille on

pyrkimys tutkia ja kuvata ihmisten kokemuksia, tulkintoja, käsityksiä ja motivaatioita. Kvalitatiivinen tutkimus tarkastelee uskomuksia, asenteita ja käyttäytymisen muutoksia ja tutkimusotteena se soveltuu uusien tutkimusalueiden kartoittamiseen, uusien näkökulmien etsimiseen sekä teorian ja käsitteiden merkitysten kyseenalaistamiseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin tutkimusaineistosta etsitään toimintatapoja, samanlaisuuksia tai eroja. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistettävyyteen, tutkimusotos on harkinnanvarainen ja siihen pyritään saamaan henkilöitä, jotka edustavat tutkittavaa ilmiötä hyvin ja monipuolisesti. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 66-67.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinta ja sillä pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen (Kananen 2017, 35).

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia voidaan luokitella kolmella tavalla: 1) kieli kommunikaationa tai kulttuurin muotona, 2) säännönmukaisuuksien etsiminen ja 3) merkityksien ymmärtäminen. Hoitotyön ja hoitotieteen näkökulmasta kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin potilas- ja asiakaslähtöisyyden, terveyden- ja sairauden kokemusten, hoitokokemusten ja hoidolle annettujen merkitysten tutkimiseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin voidaan myös arvioida näyttöön perustuvaa toimintaa ja lisätä ymmärtämystä tutkimusilmiöstä sekä käsitteellistää ja kuvata uutta ilmiötä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tulosten avulla voidaan myös kehittää mittareita kvantitatiivista tutkimusta varten. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 67-74.)

4.1 Aineiston keruu

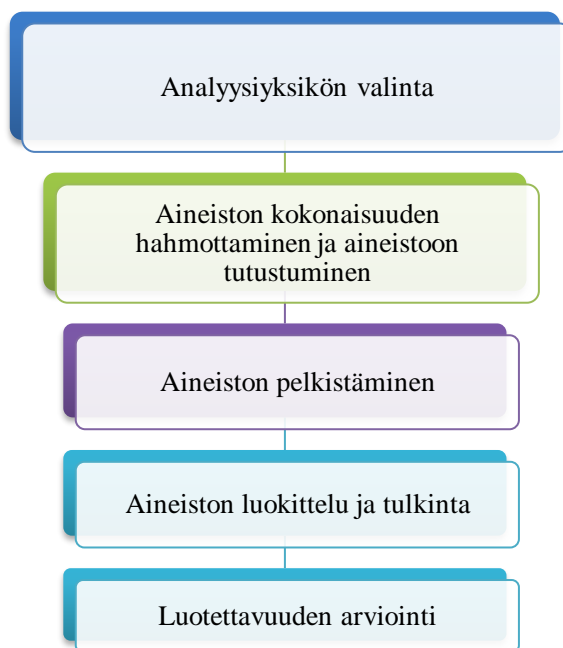
Tutkimusaineisto koostuu päiväkotien Kuperkeikan henkilökunnalle tehdystä alkuselvityskyselystä (Liite 2). Kyselyn laatimisesta ja aineiston keruusta vastasi hankekoordinaattori, jonka kanssa laadittiin sopimus tutkimusaineiston käytöstä osana opinnäytetyötä. Sopimuksessa sovitaan aineiston asianmukaisesta käsittelystä ja hävittämisestä. Kyselylomake koostuu seitsemästä aihealueesta ja näiden alakysymyksistä. Aihealueet ovat työkokemus, lapsilähtöinen toiminta, inkluusiota edistävät käytännöt, ryhmätilanteet, lasten sosiaaliset taidot, huoltajien osallisuuden vahvistaminen ja koulutukseen liittyvät toiveet. Kyselyyn vastattiin käsin ja kunkin kysymyksen vastaukselle oli varattu noin 2 cm kirjoitustila. Kuperkeikassa toteutettu

alkuselvitys on hankkeen tavoitteiden ympärille rakennettu laadullinen kysely, joka sisältää sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Kysymykset ovat tarkkoja, mutta vastausvaihtoehtoja ei ole ennalta määriteltä, vaan avoimille vastauksille on jätetty tilaa. Kaikista hankkeen teemoista ei kyselyssä ole kysytty suoraan.

Kysely jaettiin Kuperkeikka-hankkeen ensimmäisenä koulutuspäivänä (18.10.2016) 24 henkilökunnan jäsenelle. Vastaamiseen oli varattu aikaa puoli tuntia ennen ensimmäisen hankekoulutuksen alkua. Alkuselvitysaineisto saatiin käyttöön ensimmäisen hankekoulutuksen jälkeen hankekoordinaattorilta. Opinnäytetyössä analysoidaan ja ryhmitellään kyselystä saatuja vastauksia.

4.2 Aineiston käsittely ja analyysi

Opinnäytetyön tutkimusstrategia on kvalitatiivinen, koska alkuselvitys on luonteeltaan kartoittava ja aineisto laadullinen. Sisällönanalyysi soveltuu laadullisten vastausten analysointiin ja sitä on käytetty paljon hoitotieteen tutkimuksissa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 166). Sisällön analyysillä voidaan tarkoittaa aineiston pelkistämistä, ryhmittelyä, ala- ja yläkategorioiden ja yhdistävien kategorioiden luomista. Toiseksi voidaan tarkoittaa aineiston kuvausta, analyysiä sekä merkityskokonaisuuksien arviointia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.) Sisällönanalyysiprosessi voidaan jakaa viiteen vaiheeseen (Kuvio 2), joita ovat analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston luokittelu ja tulkinta sekä luotettavuuden arviointi (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 166).

Kuvio 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen vaiheittain. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 166)

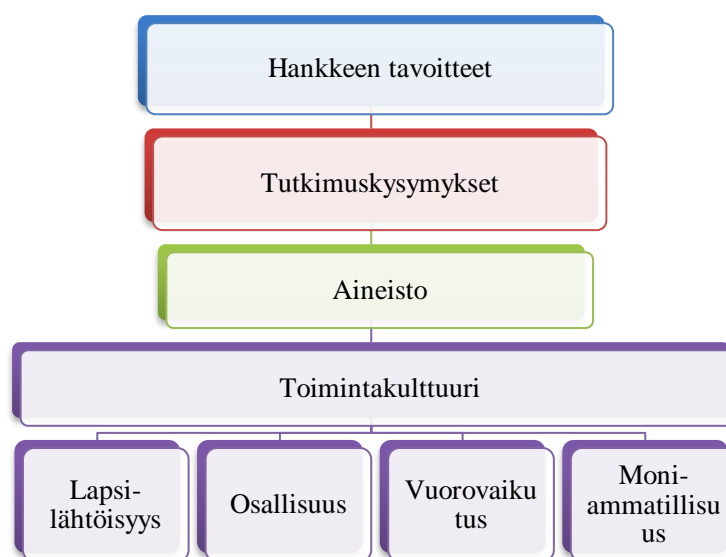
Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu induktiiviseen päättelyyn. Tutkimuksen tarkoitus ja kysymyksenasettelu ohjaavat päättelyprosessia, jonka avulla aineistosta haetaan vastausta tutkimustehtäviin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä selvitetään, mitä aineisto kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Analyysissä tutkimusaineisto puretaan ensin osiin, jonka jälkeen sisällöllisesti samanlaiset osat yhdistetään. Tekstin sanoja ja ilmaisuja luokitellaan niiden teoreettisen merkityksen perusteella. Sisältöä kuvaavat luokat saadaan aineistosta. Tämän jälkeen luokiteltu aineisto tiivistetään ja sen avulla vastataan tutkimustehtäviin. Tutkimustehtävät voivat myös tarkentua aineiston keruun ja analyysin aikana. (Kylmä & Juvakka 2007, 112-120.)

Analyysiprosessi aloitettiin tutustumalla alkuselvitysaineistoon. Aineisto luettiin kokonaisuudessaan läpi, jonka jälkeen sisällöstä keskusteltiin ja pohdittiin aineiston suhdetta hankkeen tavoitteisiin. Tämän jälkeen jokaisen kysymyksen vastaukset yhdistettiin ja samankaltaiset vastaukset ryhmiteltiin ja tiivistettiin. Aineiston pelkistämistä ja luokittelua on kuvattu tulos-osiossa esimerkkitaulukoin, mukaillen Kylmä & Juvakkaa (2007, 118-119). Tämän jälkeen aineisto ryhmiteltiin hankkeen teemojen/tutkimuskysymysten alle.

Analyysiprosessin havainnollistamiseksi tuloksissa on kuvattu aineiston pelkistämisen ja luokitteluprosessia taulukoilla jokaisen teeman alla. Sisältöä kuvaavat luokat muodostuivat aineistosta ja ne eritellään tekstissä. Taulukoilla pyritään havainnollistamaan analyysin etenemistä sekä luokkien muodostumista. Luokkaa kuvaavan otsikon alla esitetään ote aineistosta ja pelkistetty ilmaus. Tulos-osiossa on käytetty suoria lainauksia alkuselvitysaineistosta tekstin elävöittämiseksi. Lainaukset on erotettu sisentämällä, lainausmerkeillä ja kursivoidulla tekstillä.

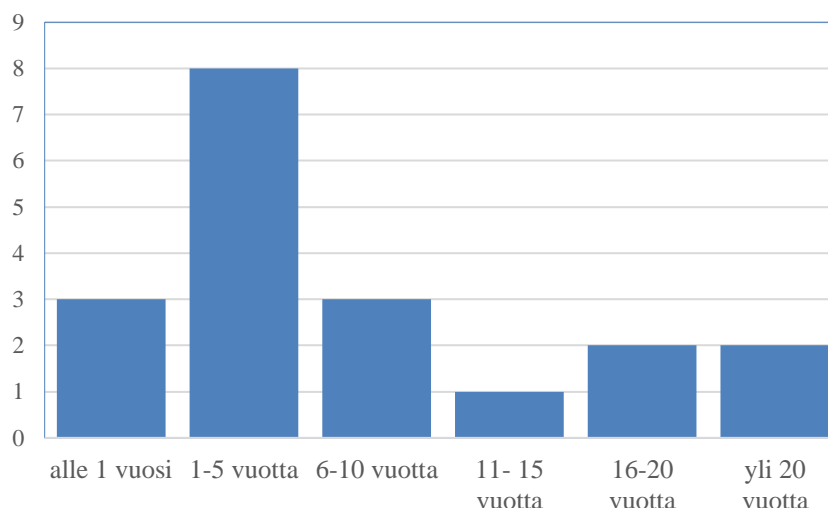
5 TULOKSET

Tulokset esitetään teemoittain. Teemat ovat päiväkodin toimintakulttuuri- ja toimintatavat, asiakas-/lapsilähtöisyys, osallisuus, vuorovaikutus ja moniammatillinen yhteistyö (Kuvio 3) ja ne linkittyvät toisiinsa siten, että tulososiossa esiintyy jonkin verran päällekkäisyyttä. Lapsilähtöisyys, osallisuus, vuorovaikutus ja moniammatillisuus nivoutuvat kaikki osaksi päiväkodin toimintakulttuuria ja toimintatapoja. Tästä syystä tulosten esittely on aloitettu kuvaamalla päiväkodin toimintakulttuuria ja toimintatapoja. Tämän jälkeen kuvataan tarkemmin lapsilähtöisyyttä, osallisuutta, vuorovaikutusta ja moniammatillisuutta koskevia tuloksia. Tutkimuskysymyksiin vastataan tulosten perusteella luvussa 6.

Kuvio 3. Kuperkeikka-hankkeen tavoitteista johdetut teemat.

Kyselyyn oli vastannut 19 henkilökunnan jäsentä (vastausprosentti 79%). Vastaajien taustatiedot ilmenivät aineistosta. Henkilökunnan ammatillista koulutusta sekä erityisosaamisalueita on kuvattu kappaleessa 5.5 taulukossa 13. ja työvuosia kuviossa 4. Suurin osa vastaajista on työskennellyt varhaiskasvatuksessa 1-5 vuotta.

Kuvio 4. Henkilökunnan työvuodet.

5.1 Päiväkodin toimintakulttuuri ja toimintatavat

Tietoa päiväkodin toimintakulttuurista ja toimintatavoista saatiin laajalti koko alkuselvitysaineistosta. Toimintatapojen ilmenemistä ja luokkien muodostumista aineistosta on kuvattu esimerkein taulukoissa 1-6. Luokat olivat: toimintatapojen taustalla vaikuttavat lapsilähtöiset arvot ja asenteet, lapsilähtöiset toimintatavat, toimintatavat – ryhmätilanteet, lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä tukevat toimintatavat, inklusiota edistävät toimintatavat sekä toimintatapoja koskevat kehittämistoiveet.

Aineistossa korostui toiminnan taustalla vaikuttavia lapsilähtöisiä periaatteita ja arvoja. Näitä olivat muun muassa lämmin ja avoin vuorovaikutus, luottamus, läsnäolo, molemminpuolinen kuuntelu ja kiinnostus, vastavuoroisuus ja johdonmukaisuus. Erityisesti luottamuksen ja lasten luottamuksen ansaitsemisen merkitystä korostettiin monissa vastauksissa. Leikki näyttäytyi kautta aineiston lapsilähtöisenä, osallistavana ja lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä vuorovaikutusta tukevana toimintatapana ja työkaluna. Aineistosta ilmeni myös ryhmäkokojen vaikutus

toiminnan sujuvuuteen. Pienryhmätoiminta näyttäytyi aineistossa myönteisenä ja paljon käytettynä lapsilähtöisyyttä, inklusiota ja arjen sujuvuutta edistävänä toimintatapana. Taulukoissa 1. ja 2. on kuvattu aineiston perusteella muodostettuja toimintatapojen lapsilähtöisyyttä kuvaavia luokkia.

Taulukko 1. **Luokka:** Toimintatapojen taustalla vaikuttavat lapsilähtöiset arvot ja asenteet.

Ote aineistosta	Pelkistetyt ilmaukset
”[vuorovaikutus lasten ja hoitajien välillä on] avoin ja lämmin” (Vastaaja 5)	Lämmin ja avoin vuorovaikutus
”lapset ovat luottavaisia aikuisia kohtaan” (Vastaaja 7)	Luottamus
”olemme heille läsnä ja kuuntelemme” (Vastaaja 1)	Läsnäolo ja läheisyys
”vuorovaikutus on luontevaa ja molemminpuolista” (Vastaaja 3)	Vastavuoroisuus
”vuorovaikutus on lämmintä ja huomioonottavaa, kuitenkin johdonmukaista” (Vastaaja 2)	Johdonmukaisuus

Taulukko 2. **Luokka:** Lapsilähtöiset toimintatavat.

Ote aineistosta	Pelkistetyt ilmaukset
”Lapset voivat esittää toiveita ja niitä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan” (Vastaaja 4)	Lasten toiveiden huomioiminen
”ohjattua ja vapaata leikkiä” (Vastaaja 12)	Leikki

Aineiston perusteella päiväkodin arki koostuu erilaisista ryhmätilanteista ja siirtymisistä niiden välillä. Siirtymät pyritään tekemään osissa ja mahdollisuuksien mukaan lapset jaetaan pienryhmiin (n=7). Aineistossa ryhmätilanteiksi mainittiin muun muassa ruokailut, kuten aamupala, lounas ja välipala. Erilaisia tuokioita pidetään pitkin päivää ja niistä mainittiin aamutuokiot, laulu-, leikki- ja satutuokiot,

sekä kädentaito- ja liikuntasalituokiot. Lisäksi siirtymisiä toimintojen välillä tulee ulkoilun, retkien, wc-käyntien, pukemisen, lepohetken ja pienryhmissä toteutettavien leikkihetkien välillä. Aineistosta ilmeni isojen ryhmätilanteiden, kuten ruokailujen haastavuus. Meteli ja levottomuus lisääntyivät isoissa ryhmissä, jolloin tarvitaan paljon rauhoittelua. Kun kaikki haluavat tulla kuulluksi, äänitaso nousee. Haastavissa tilanteissa aikuisen rauhallinen käytös koettiin hyödyllisenä toimintatapana. Keskeisenä työvälineenä nähtiin pienryhmätoiminnan hyödyntäminen ja lisääminen. Ryhmätilanteisiin liittyviä tekijöitä on kuvattu taulukossa 3.

Taulukko 3. **Luokka:** Toimintatavat - ryhmätilanteet.

Ote aineistosta	Pelkistetyt ilmaukset
”isoissa ryhmissä on levottomuutta” (Vastaja 7), ”ruokailut aika kaoottisia” (Vastaja 17)	Isot ryhmät
”leikkihetket erilaisissa pienryhmissä” (Vastaja 8), ”mahdollisuuksien mukaan jaettuna pienryhmiin” (Vastaja 6)	Pienryhmätoiminta
”Elton tuokiot, mahdolliset Theraplay” (Vastaja 7)	Ohjatut tuokiot

Aineistosta ilmeni, että toiminnassa tuetaan lasten sosiaalisten taitojen oppimista ja kehittymistä erilaisin keinoin, muun muassa leikin kautta sekä luomalla erilaisia vuorovaikutustilanteita (n=8). Myös erilaisilla harjoituksilla, kuten erityislastentarhanopettajan tuokioilla (ELTO), ryhmä theraplay-menetelmällä, sadutuksella, pelaamalla pelejä ja vaihtelemalla leikkivälineitä voidaan tukea lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Keskustelu, lasten aloitteisiin vastaaminen, ajan antaminen, mahdollisiin ongelmatilanteisiin puuttuminen, kriisitilanteissa tukeminen sekä tarvittaessa vaikkapa istuminen lattialle lasten kanssa nähtiin sosiaalisten taitojen kehittymistä tukevinä toimintatapoina. Aineiston perusteella lasten sosiaalisia taitoja tukevia toimintatapoja olivat: leikki, pienryhmätoiminta ja erilaiset tuokiot, aikuisen antama ohjaus, esimerkki ja läsnäolo, selkeät ohjeet ja yhteiset säännöt, sekä lapsen yksilöllinen huomioiminen. Olemassa olevista toimintatavoista erityisesti pienryhmätoiminta näyttäytyi tarpeellisenä ja hyväksi koettuna toimintamuotona.

Lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä tukevia toimintatapoja on kuvattu taulukossa 4.

Taulukko 4. **Luokka:** Toimintatavat, jotka tukevat lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”lapsi huomioitaisiin yksilöllisesti omana itsenään”, (Vastaaja 13)	Yksilöllisyys
”pienempiä ryhmiä” (Vastaaja 9),	Pienryhmät
”selkeillä ohjeilla, yhteiset säännöt, jotka jo ovat osastoilla”	Yhteiset säännöt
”näytetään tapoja toimia” (Vastaaja 14),	Esimerkkinä toimiminen ja läsnäolo
”ohjattua ja vapaata leikkiä” (Vastaaja 12)	Leikki

Inklusiota eli osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävien toimintatapojen osalta vastauksissa korostui erityislasten hyvä yksilöllinen ohjaus ja tuki, mutta myös tasavertaisuus ja osallisuus kaikkien ryhmän lasten välillä. Pienryhmätilanteiden nähtiin edistävän erityistarpeita omaavien lasten osallisuutta. Erilaisilla tilaratkaisuilla ja rauhoittumisen paikoilla nähtiin olevan vaikutusta ryhmätilanteiden sujuvuuteen. Monissa vastauksissa mainittiin tärkeänä erityislastentarhanopettajan pitämät tuokiot, joiden koettiin tukevan kaikkien ryhmän lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Taulukossa 5. on kuvattu inklusiota edistäviä toimintatapoja.

Taulukko 5. **Luokka:** Inklusiota edistävät toimintatavat.

Ote aineistosta	Pelkistetyt ilmaukset
”tilaratkaisu, mahdollisuus päästä rauhoittumaan, eritasoisia leikkejä ja työntekijöiden määrä” (Vastaaja 16),	Tilaratkaisut Rauhoittuminen Eritasoiset leikit Tukitoimet / henkilökuntamitoitus
”tietenkin pienryhmät” (Vastaaja 10)	Pienryhmätoiminta

”käytämme tukiviittomia” (Vastaaja 9)	Erityisosaaminen
”kaikkeen toimintaan mukaan tarvittavine erityisapuineen” (Vastaaja 11)	Osallistaminen

Aineistoa tarkasteltiin myös toimintatapojen kehittämisen näkökulmasta. Erityisenä toiminnan kehittämistarpeena korostui yksilöllisen ajan antaminen lapsille (n=7), jonka koettiin muun muassa parantavan luottamusta lasten ja aikuisten välillä. Myös kiireen vähentämistä pidettiin vuorovaikutusta ja siten lasten ja hoitajien välistä yhteistoimintaa parantavana tekijänä. Olemassa olevien toimintatapojen näkökulmasta hyväksi koettiin pysyvyys ja jatkuvuus, eli se, että ryhmän aikuiset ja lapset tulevat tutuiksi keskenään ja ryhmän kokoonpano pysyy samana. Aineistosta ilmeni myös tarve saada hoitajien vaihtuvuus mahdollisimman pieneksi. Aineistossa korostui, että henkilökunta arvostaa toiminnan lapsilähtöisiä ulottuvuuksia, kuten sitä, että aikuisilla on aikaa pysähtyä ja että he ovat aidosti kiinnostuneita lapsista ja lasten asioista. Henkilökunta koki, että lapsilla on rohkeus ilmaista tunteitaan ja olla ryhmässä omana itsenään. Toimintatavoissa on huomioitu pienten lasten erityistarpeet, mutta siinä nähtiin myös kehitettävää. Toimintatavat mahdollistavat molemminpuolisen kuuntelun ja luottamuksellisen hoitosuhteen kehittymisen. Erillisenä huomiona aineistosta nousi se, että huomiota voisi kiinnittää henkilökunnan ”omien juttujen” tekemiseen toiminta-aikana. Taulukossa 6. on kuvattu toimintatapoja koskevia kehittämistoiveita.

Taulukko 6. **Luokka:** Toimintatapoja koskevat kehittämistoiveet

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”enemmän yksilöllistä aikaa lasten kanssa” (Vastaaja 5), ”kiire pois” (Vastaaja 10)	Aikaa yksilöille/lapsille Kiireen poistaminen
”että saisin menetelmiä haastavien lasten kanssa työskentelyyn” (Vastaaja 3)	Työmenetelmiä haastaviin tilanteisiin / haastavien lasten kanssa toimimiseen
”saada uusia työkaluja arkeen” (Vastaaja 16)	Muut uudet menetelmät/työtavat

Henkilökunnan oppimistoiveet ja tarpeet liittyivät myös toiminnan kehittämiseen. Henkilökunta halusi oppia erityislapsista (n=3) ja haastavien lasten kanssa toimimisesta (n=2) sekä saada erilaisia menetelmiä, materiaalia ja ratkaisuja arjen työhön/tilanteisiin (n=5). Kaikkea uutta tietoa pidettiin tervetulleena (n=2). Aineistosta ilmeni, että työyhteisössä halutaan oppia uutta ja kehittyä. Alkavan koulutuksen toivottiin olevan mielenkiintoinen, aktiivinen ja täydentävä. Oppimistoiveisiin kuului myös ammatillinen kehittyminen, taideterapia, musiikkikasvatus, luovat aineet, mielen toiminta, toimintaterapia, viittomakieli ja Theraplay –menetelmä.

” [Koulutus] *Avaa uusia ovia toimintaamme ja avartaa kasvattajien / henkilökunnan näkemyksiä, tuo positiivisuutta työhömmö.*” (Vastaaja 10)

” [Haluan oppia] *ratkaisuja arjen haastaviin tilanteisiin.*” (Vastaaja 18)

5.1.1 Lapsilähtöisyys

Tutkimusaineistossa lapsilähtöisyys näyttäytyi pääasiassa toimintaan vaikuttavissa arvoissa ja asenteissa, mutta myös arjen käytännöissä. Aineistosta nousevia lapsilähtöisyyden ulottuvuuksia on kuvattu taulukossa 7.

Aineistosta ilmeni, että toiminta on aikuisten suunnittelemaa (n=4), mutta lapset voivat esittää toiveita, heitä kuunnellaan ja toiveita toteutetaan mahdollisuuksien mukaan (n=7). Toteutettuja toiveita ovat olleet esimerkiksi leipominen ja grillaaminen. Aineistosta ilmeni myös, että toiveita voisi kysellä enemmänkin, esimerkiksi leikkien valinnassa ja ruokatorussa. Koettiin kuitenkin, että lasten toiveita huomioidaan nykyään paremmin kuin ennen. Erään vastaajan mukaan lapsille mielekkäiden asioiden tekemisen toteuttamisessa lapsilla ei ole kovin suuri rooli.

Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lapsen ikä. Pienten ryhmässä toivomuksia ei luonnollisesti ilmene samalla tavalla kuin isompien ryhmissä (n=2). Vaikka pienet eivät osaa sanoittaa toiveita (n=2), silti heitä huomioidaan tekemällä asioita, joista

lapset ovat osoittaneet pitävänsä. Mennään esimerkiksi puistoon, kävelylle tai majalle. Toiveita huomioidaan myös pyyntötavasta riippuen, käskyjä ei huomioida. Aineistosta nousi esiin henkilökunnan toteuttaman varhaiskasvatustyön taustalla vaikuttavia lapsilähtöisiä periaatteita ja arvoja.

”Lapset otetaan huomioon yksilöinä ja lapsilähtöisesti, on tärkeää oppia tuntemaan lapset. Olemme kiinnostuneita lapsista, kuuntelemme ja keskustelemme heidän kanssaan. Olemme aidosti läsnä. Olemme lapsille tuttuja ja turvallisia aikuisia, joille voi kertoa ilot ja murheet.” (Vastaaja 12)

Taulukko 7. **Luokka:** Aineistosta nousevat lapsilähtöisyyden ulottuvuudet.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”kehittäisin enemmän aikaa yksilöille”, (Vastaaja 16)	aikaa lapsille/yksilöille
”lapsia kuunnellaan ja heidän kanssaan keskustellaan” (Vastaaja 4)	kiinnostus lapsen toimintoihin
”olemme aidosti läsnä” (Vastaaja 12)	läsnäolo
”olla mahdollisimman paljon pienryhmissä” (Vastaaja 3)	pienryhmätoiminta
”pyritään ottamaan lasten toiveet huomioon...esim. toivottu leipomista ja grillaushetkeä ja molemmat on toteutettu” (Vastaaja 3)	lasten rooli toiminnan suunnittelussa: toiveiden huomioiminen
”lapset lähestyvät meitä luonnollisesti ja kokevat turvalliseksi” (Vastaaja 2)	luottamus
”lapset rohkenee olla ryhmässä omana itsenään ja ilmaista tunteensa avoimesti” (Vastaaja 13)	yksilöllisyys

5.1.2 Osallisuus

Osallisuuden toteutumista päiväkodin arjen käytänteissä tarkasteltiin kolmesta näkökulmasta. Luokiksi muodostuivat kaikkien lasten osallisuus, erityistukea tarvitsevien lasten osallisuus ja huoltajien osallisuus sekä näiden ulottuvuudet. Luokkien muodostumista on kuvattu taulukoissa 8-10.

Lasten osallisuus ilmeni aineistossa pääasiassa suunnitteluosallisuutena. Lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun, heitä kuunnellaan ja toiveita toteutetaan mahdollisuuksien mukaan (n=7). Ilmapiiri on lasten valintoja salliva ja lapset tulevat kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään. Erityisesti pienimpien lasten kohdalla osallisuuden toteutuminen näyttäytyi lapsilähtöisinä toimintamalleina. Aineistosta nousevia lasten osallisuuden ulottuvuuksia on kuvattu taulukossa 8.

Taulukko 8. **Luokka:** Lasten osallisuuden ulottuvuudet.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”lapset voivat kertoa omia toiveitaan, mahdollisuuksien mukaan toteutamme niitä” (Vastaaja 7)	vaikuttamismahdollisuudet
”lapsia kuunnellaan ja heidän kanssaan keskustellaan” (Vastaaja 4)	kuunteleminen/ osallistava ilmapiiri
”vuorovaikutus on lämmintä ja huomioonottavaa” (Vastaaja 2), ”pienen lasten luottamus pitää ensin ansaita ja siitä lähteä kehittämään suhdetta, esim. huumorin avulla leikitellen” (Vastaaja 18),	lapsilähtöinen arvomaailma edistää osallisuutta
”eivät juuri osaa iän huomioiden esittää toivomuksia” (Vastaaja 13)	heikommat vaikuttamismahdollisuudet
”leikki on [tärkeässä roolissa] sosiaalisten taitojen kehittämisessä” (Vastaaja 12)	leikki – hyvät sosiaaliset taidot mahdollistavat osallisuuden toteutumisen
”uhmakkaiden kanssa pakko olla enempi aikuisjohtoista ainakin välillä” (Vastaaja 13),	aikuisjohtoisuus

”pääosin aikuiset suunnittelevat toiminnan, mutta lapsia myös kuunnellaan” (Vastaaaja 1)	
--	--

Aineistosta ilmeni, että osassa ryhmistä on erityistarpeita omaavia lapsia (n=5) ja osalla heistä on henkilökohtainen avustaja, joka auttaa tarvittaessa. Kaikissa ryhmissä ei ole erityistarpeita omaavia lapsia (n=5) tällä hetkellä. Ryhmissä on paljon erilaisia persoonia ja osa heistä on haastavia. Ryhmissä on myös vilkkaita pikkupoikia, mutta heillä ei ole varsinaista diagnoosia (n=2). Vastauksissa mainittiin myös pienet vaippaikäiset lapset ja vauvat. Erityistarpeita omaavien lasten osallisuuden ulottuvuuksia on kuvattu taulukossa 9.

Aineiston perusteella erityistarpeita omaavat lapset otetaan mukaan kaikkeen toimintaan tasavertaisina, tarvittavine erityisapuineen ja heitä kannustetaan toimimaan kykyjensä mukaan. Mikäli lapsella on erityistarpeita, hoitaja on koko ajan läsnä. Lapset voidaan ottaa erilleen, tai etukäteen esimerkiksi pukemaan ja riisumaan. Näin voidaan antaa lapselle hänen tarvitsemansa työrauha. Keinoina erityistarpeiden huomioimiseen mainittiin pienryhmät, tilaratkaisut, rauhoittumismahdollisuudet, istumajärjestyksen muuttaminen, eritasoiset lelut ja pelit, työntekijöiden määrä, erityislastentarhanopettaja päiväkodissa sekä kuntouttava päivähoito. Vilkkiaan lapsen kanssa siirtymä- ja ryhmätilanteet vaativat yhden aikuisen huomion. Erityistarpeiden huomioimisen keinoiksi mainittiin myös kuvilla ohjaaminen, kuvallinen päiväjärjestys, tukiviittomat, tai avustaja tarvittaessa.

Aineistosta ilmeni, että erityistarpeita omaavien lasten läsnäolo saattaa vaikuttaa ryhmätilanteisiin. Ryhmissä pyritään pitämään riittävästi hoitajia, jolloin ryhmätilanteet sujuvat paremmin. Tarvittaessa lapset voidaan jakaa pienempiin ryhmiin. Joskus erityislasten läsnäolo vaikuttaa paljonkin, se vie huomion muilta lapsilta ja aikuista tarvitaan paljon. Tilanteet voivat vaatia järjestelyjä, esimerkiksi aikuisen läsnäoloa, mikäli keskittyminen on vaikeaa tai lapsi on vilkas. Erityislasten läsnäolo ryhmissä antaa paljon kaikille osapuolille, vaikka aina kaikki ei mene suunnitellusti. Ilman erityislasten läsnäoloakaan asiat eivät välttämättä etene suunnitellusti. Tilanne pyritään huomioimaan, ettei ”meno tai äänentaso” nouse liikaa. Lisäksi yksi vastaaja koki, ettei ongelmia ole ja että ryhmätilanteet sujuvat hyvin.

Taulukko 9. **Luokka:** Erityistarpeita omaavien lasten osallisuuden ulottuvuudet.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”kaikkeen toimintaan mukaan tarvittavine erityisapuineen” (Vastaaja 11), ”lapsia kannustetaan toimimaan kykyjensä mukaan” (Vastaaja 13)	tasavertaisuus
”oma avustaja auttaa...tarvittaessa” (Vastaaja 3), ”pyritään...että hoitajia on riittävästi läsnä” (Vastaaja 1), ”erityislastentarhanopettaja päiväkodissa, kuntouttava päivähoito” (Vastaaja 12)	henkilökohtainen avustaja ja tukitoimet
”tilanteet voivat vaatia järjestelyjä esim. aikuisen vieressäolon, jos lapsella on vaikeuksia keskittyä tai hän on vilkas” (Vastaaja 12)	läsnäolo
”otetaan erikseen vähän etukäteen esim. pukemaan/riisumaan” (Vastaaja 1)	työrauha
” [lapset on huomioitu] kuvilla ohjaamalla” (Vastaaja 1), ”käytämme tukiviittomia” (Vastaaja 9), ”erilaisia ja eritasoisia leluja ja pelejä” (Vastaaja 16)	ohjauskeinot
”jaetaan pienempiin ryhmiin tarvittaessa” (Vastaaja 1)	pienryhmät
”tilaratkaisu, mahdollisuus päästä rauhoittumaan” (Vastaaja 16)	Tilaratkaisut ja rauhoittuminen

Huoltajien osallisuus päiväkodin toiminnassa koettiin pääosin riittäväksi. Positiivisena kehityssuuntana pidettiin perusteilla olevaa vanhempainyhdistystä ja vanhempainkahvilaa. Tärkeinä huoltajien osallisuutta edistävinä ja ylläpitävinä tekijöinä pidettiin VASU-keskusteluja, viestintää tekstiviestein ja soitoin sekä ”ovensuukeskusteluja”, joissa vaihdettiin päivän kuulumisia. Huoltajien osallisuuden ulottuvuuksia on kuvattu taulukossa 10. Aineiston perusteella henkilökunnan ja huoltajien välisen yhteistyön koettiin toteutuvan pääasiassa hyvin (n=5) tai vaihtelevasti (n=4). Yhteistyön koettiin olevan avointa ja vanhempien kiinnostuksen vaikuttavan yhteistyöhön. Yhteistyö ja vuorovaikutus vanhempien kanssa tapahtuu lasten tulo- ja hakutilanteissa, joiden aikana toteutetaan päivittäiset juttutuokiot, vaihdetaan arjen kuulumiset ja puhutaan päivän sujumisesta (n=9). Tärkeäksi yhteistyön työvälineeksi mainittiin syksyiset VASU-keskustelut (n=8) ja vanhempain

illat (n=2). Viestintää vanhempien ja henkilökunnan välillä kerrottiin tapahtuvan myös tekstiviestein ja soitoin. Vanhempien toiveet lasten hoitoon liittyen pyritään huomioimaan. Yksi vastaaja mainitsi, että osa vanhemmista ei luota henkilökunnan ammattitaitoon ja että luottamusta pitäisi lisätä. Eräs vastaajista tiivistää henkilökunnan ja huoltajien välisen yhteistyön toteutumista seuraavasti:

”Hyvin. Haku- ja lähtötilanteissa keskustellaan, juttu luistaa muutenkin tosi hyvin, koska pienistä lapsista on paljon uutta asiaa päivittäin.”
(Vastaaja 17)

Taulukko 10. **Luokka:** Huoltajien osallisuuden ulottuvuudet.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”puhutaan paljon vanhempien kanssa lasta tuotaessa ja hakiessa” (Vastaaja 14),	päivittäiset juttutuokiot
”VASUT 1-2 kertaa vuosi” (Vastaaja 9)	VASU-keskustelut
”1 vanhempainilta [per vuosi]” (Vastaaja 9)	vanhempainillat
”otetaan vanhempien toiveita huomioon” (Vastaaja 14)	vanhempien toiveiden huomioiminen
”hyvin ja avoimesti” (Vastaaja 3), ”ihan OK” (Vastaaja 11), ”vaihtelee vanhempien kiinnostuksen mukaan” (Vastaaja 9), ”kunhan muistaa puhua avoimesti ja asiallisesti, niin mielestäni ollaan hyvällä tasolla” (Vastaaja 3)	yhteistyön toteutuminen
”aina voisi lisätä [yhteistyötä]” (Vastaaja 11), ”Ehkä enemmän toivoisi vanhempien kysymisiä ja [että vanhempi].. ottaisi hihasta kiinni - avoimuutta” (Vastaaja 14), ”nyt vireillä oleva vanhempainyhdistys varmasti kehittää tätä” (Vastaaja 16)	kehittäminen

Kehittämisen näkökulmasta vanhempien ja henkilökunnan välistä yhteistyötä voisi lisätä (n=5). Todettiin myös, että keskustelua ei ole koskaan liikaa. Yhden vastaajan mukaan yhteistyö toteutuu ihan riittävästi. Perusteilla olevan vanhempainyhdistyksen/toimikunnan toivottiin tukevan yhteistyötä (n=5). Yhteistyön

lisäämisen keinoiksi mainittiin myös eteisorinat sekä rupattelutuokio päivän aluksi ja/tai päätteeksi. Yhteistyön lisäämiseksi toivottiin vinkkejä ja lisää aktiivisuutta (”hihasta kiinni”) sekä avoimuutta vanhemmilta. Yhteistyön lisäämisen keinoina aineistossa mainittiin suunnitteilla oleva vanhempainkahvila (n=4), jossa voisi olla luennoitsija ja sen avulla vapaamuotoinen keskustelu ja yhteistyö varmasti lisääntyisi. Tärkeää olisi muistaa avoin ja asiallinen vuorovaikutus. Kunhan muistetaan puhua, niin ollaan yhteistyössä hyvällä tasolla. Henkilökunnan ja huoltajien välistä yhteistyötä ja sen kehittämistä kuvailtiin aineistossa muun muassa seuraavasti:

”Hyvin, keskustelemme vanhempien kanssa, miten lapsen päivä on sujunut.” (Vastaja 12)

”Kyllä on tarvetta lisätä, olisi kiva saada siihenkin vinkkejä, mitä ne keinot voisivat olla.” (Vastaja 15)

”Keskustelua ei ole koskaan liian paljon.” (Vastaja 17)

5.1.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutuksen toteutumista tarkasteltiin useasta eri näkökulmasta. Taulukoissa 11. ja 12. on kuvattu kahden analyysiluokan, vuorovaikutusta edistävien ja haittaavien tekijöiden muodostuminen. Muita näkökulmia analyysiin olivat muiden keskeisten käsitteiden, kuten toimintatapojen, lapsilähtöisyyden ja osallisuuden suhde vuorovaikutukseen. Aineistossa keskeisimmät vuorovaikutusta edistävät tekijät olivat läsnäolo, kuunteleminen, luottamus, vastavuoroisuus ja pienryhmätoiminta. Keskeisimmät vuorovaikutusta haittaavat seikat puolestaan olivat melu, kiire, isot ryhmäkoot ja erityistilanteet.

Henkilökunta koki, että lasten ja henkilökunnan välinen vuorovaikutus on luottamuksellista (n=16) ja läsnä olevaa (n=16), avointa ja lämmintä (n=7), hyvää (n=2) sekä luontevaa ja kannustavaa (n=2). Vuorovaikutuksen kuvattiin olevan myös välitöntä, luottavaista ja ystävällistä. Lisäksi sitä kuvailtiin vastavuoroiseksi, johdonmukaiseksi, molemminpuoliseksi ja lapsia huomioivaksi. Lasten erityistarpeet

pyritään huomioimaan ja turhia vaatimuksia vältetään. Lapsia kuunnellaan ja heidän kanssaan keskustellaan. Lapset huomioidaan yksilöinä ja lapsilähtöisesti, heistä ollaan kiinnostuneita ja vuorovaikutuksessa ollaan aidosti läsnä. Kasvattajien mukaan lapset kokevat aikuiset tuttuina ja turvallisina ja aikuisille voidaan kertoa ilot ja murheet. Kun ryhmässä on paljon pieniä, annetaan paljon syliä sekä kehutaan, kannustetaan ja keskustellaan. Henkilökunta kokee, että lasten luottamus on ansaittava esimerkiksi leikin, huumorin ja naurun avulla. Esimerkkeinä hyvistä vuorovaikutustilanteista mainittiin ohjaus, tarinat ja kotijutut. Uhmaikäisten kanssa toiminnan ja vuorovaikutuksen on oltava myös aikuisjohtoisia.

Suurin osa (84%, n=16) henkilökunnasta koki, että vuorovaikutus lasten kanssa on luottamuksellista ja läsnäolevaa. Osa koki, että luottamuksellista ja läsnäolevaa vuorovaikutusta voisi kehittää ja lisätä (n=2), tai että sitä oli vaihtelevasti. Suurin osa (68%, n=13) henkilökunnasta koki omaavansa riittävästi työvälineitä/metodeja luottamuksellisen vuorovaikutuksen lisäämiseen. Osa koki, että uusia työmenetelmiä olisi hyvä oppia lisää (n=3). Vastauksissa mainittiin myös, että työvälineitä oli vaihtelevasti tai riittämättömästi. Luottamuksellisen vuorovaikutuksen lisäämisen keinoiksi mainittiin oma persoona ja motivaatio, mielikuvituksen käyttö, aito kiinnostus lapsiin (n=2), ajan antaminen lapselle (n=3) sekä toimiminen lasten luottamuksen arvoisesti.

” [Vuorovaikutus on] avoin ja lämmin. Lapsia kuunnellaan ja heidän kanssaan keskustellaan.” (Vastaaja 4)

”Pienten lasten luottamus pitää ensin ansaita ja siitä lähteä kehittämään suhdetta esim. huumorin avulla leikitellen.” (Vastaaja 18)

Lasten ja hoitajien vuorovaikutuksessa hyvänä pidettiin sitä, että lapset luottavat aikuisiin ja tuntevat olonsa turvallisiksi aikuisten läsnä ollessa. Vastaajien mukaan lasten on helppo lähestyä henkilökuntaa ja lapset kokevat vuorovaikutuksen turvallisiksi. Hyvänä koettiin pysyvyys ja jatkuvuus, eli se, että ryhmässä on samat lapset ja aikuiset voivat tutustua heihin. Hyvää ovat myös avoimuus, aito kiinnostus ja läsnäolo sekä se, että aikuisilla on aikaa pysähtyä. Kun pitää työstään, se heijastuu myös lapsiin. Lapsilla on rohkeus olla ryhmässä omana itsenään ja he voivat ilmaista

tunteitaan. Pienempien lasten ryhmässä on paljon perushoitoa ja sylittelyä. Hienoa on molemminpuolinen kuuntelu ja kiinnostus, kuten myös lämmihenkiys, syli ja halaukset. Lapsille lauletaan, heitä silitellään, eikä lueta kirjaa monotonisesti etäällä lapsista. Hyvänä koettiin myös ystävällisyys, välittömyys ja luottamus. Taulukossa 11. on kuvattu vuorovaikutusta edistäviä tekijöitä.

Taulukko 11. **Luokka:** Vuorovaikutusta edistävät tekijät.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”lapset saavat sanoa toiveitaan” (Vastaaja 5), ”...ja myös toteutamme niitä hyvin” (Vastaaja 11)	kuuntelu ja toiveiden toteuttaminen
”Lapset ovat luottavaisia aikuisia kohtaan” (Vastaaja 5)	luottamus
”enemmän yksilöllistä aikaa lasten kanssa” (Vastaaja 5), ”lasten erityistarpeet pyritään ottamaan huomioon” (Vastaaja 9)	yksilöllisyys
”molemminpuolinen kuuntelu hienoa, kiinnostus toisesta” (Vastaaja 16), ”lasten on helppo lähestyä meitä” (Vastaaja 3)	vastavuoroisuus ja lähestyttävyyys
”[vuorovaikutus ryhmässämme on] johdonmukaista” (Vastaaja 2)	johdonmukaisuus
” [vuorovaikutus on] hyvin hoidettuna rauhallista ja kannustavaa”	kannustavuus
”meillä paljon pieniä, syliä paljon” (Vastaaja 14),	läsnäolo ja läheisyys
”keskittymistä lapsen sanomisiin ja tekemisiin” (Vastaaja 18),	kiinnostus lapsen toimintoihin
”pienien lasten kanssa luottamus on ansaittava” (Vastaaja 15)	ikätaason huomioiminen
”Pidämme työstämme ja se heijastuu myös lapsiin.” (Vastaaja 12)	oma persoona työvälineenä
”rauhallisena pysyminen auttaa” (Vastaaja 18)	rauhallisuus
”mahdollisuuksien mukaan pienryhmätoimintaa.” (Vastaaja 4)	pienryhmätoiminta

Vuorovaikutusta ryhmätilanteissa kuvattiin avoimeksi, lämminhenkiseksi (n=2) ja kannustavaksi (n=2). Se koettiin toimivaksi ja hyvin hoidettuna rauhalliseksi. Lapset ovat yleensä innokkaita osallistumaan, kunhan heidät saadaan keskittymään. Keskittymiseen täytyy houkutella ja joskus siitä huolimatta menee hälinäksi. Sen välttämiseksi yritetään keksiä keinoja. Aikuisen rauhallinen käytös kuitenkin auttaa (n=2). Aikuisen pitää joskus muistuttaa säännöistä ja ryhmätilanteita harjoitellaan päivittäin. Yhdessä leikkimistä ja muun muassa lelujen vaihtamista harjoitellaan. Vuorovaikutusta kuvattiin myös levottomaksi (n=4). Vastaajat kertoivat, että päivästä ja ryhmästä riippuen (n=2) meno voi olla vauhdikasta (n=2). Isoissa ryhmissä ilmenee levottomuutta (n=4) ja tarvitaan paljon rauhoittelua. Kun ryhmässä on paljon pieniä, kovin ohjatusta tuokiosta ei tule mitään (n=2). Ruokailujen kuvattiin olevan aika kaoottisia muun muassa melun vuoksi. Osalla lapsista on keskittymisvaikeuksia ja puheenvuoron odottaminen vaatii harjoittelua. Erityistilanteet, kuten henkilökuntavaje tai erityistarpeita omaavien lasten läsnäolo, voivat vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuun. Taulukossa 12. on kuvattu vuorovaikutusta häiritseviä tekijöitä.

Taulukko 12. **Luokka:** Vuorovaikutusta häiritsevät tekijät.

Ote aineistosta	Pelkistetty ilmaus
”[vuorovaikutuksessa] kehitettävää: kiire pois, enemmän aikaa lapsille” (Vastaaja 10)	kiire/ aika
”[ruokailuissa] pienillä lapsilla kova nälkä ja huutavat. Isommat lapset yrittävät tuoda ääntään kuuluviin” (Vastaaja 17)	melu
”Isoissa ryhmissä on levottomuutta” (Vastaaja 7)	isot ryhmät
”olisi hyvä, että henkilökunnan vaihtuvuus pysyisi mahdollisimman pienenä” (Vastaaja 3)	henkilökunnan vaihtuvuus, riittävyys
”vielä enemmän voisi kiinnittää huomiota siihen, ettei hoitajat tee omia juttujaan toiminta-aikaan” (Vastaaja 1)	aikuisen huomio toisaalla
”[erityislasten läsnäolo] vaikuttaa joskus paljonkin, vie huomion muilta lapsilta” (Vastaaja 10)	enemmän huomiota vaativat lapset
”Tilanteet voivat vaatia järjestelyjä esim. aikuisen vieressä olon, jos lapsella on vaikeuksia keskittyä tai hän on vilkas” (Vastaaja 12)	lasten keskittymisvaikeudet

”Välillä, kun on paljon pieniä, ei kovin ohjatusta tuokiosta tule mitään” (Vastaaja 18)	lasten ikä
---	------------

Vuorovaikutuksen kehittämisajatuksena vastaajat toivat esiin, että lapsille voitaisiin antaa enemmän (yksilöllistä) aikaa (n=7). Kehittämishaasteena mainittiin myös kiireen poistaminen ja lasten osallisuuden kehittäminen. Kehitettävää voisi olla leikissä ja laulussa sekä yhdessä tekemisessä. Pienimmille lapsille sopivia juttuja voitaisiin tehdä enemmän, ettei vain toimittaisi samalla tavalla kuin muilla osastoilla. Hoitajien vaihtuvuus olisi kuitenkin hyvä saada mahdollisimman pieneksi ja huomiota voisi kiinnittää siihen, että hoitajat eivät tekisi ”omia juttujaan” toiminta-aikana.

Vuorovaikutus huoltajien kanssa tapahtuu aineiston perusteella pääasiassa lasten tulo- ja hakutilanteissa. Aineistosta ilmeni, että vuorovaikutus huoltajien kanssa on enimmäkseen sujuvaa. Kehittämisen näkökulmasta aineistossa korostui, että yhteistyötä huoltajien kanssa eri muodoissaan voisi lisätä.

”Kunhan muistetaan puhua avoimesti ja asiallisesti, niin mielestäni ollaan hyvällä tasolla.” (Vastaaja 3)

”Kyllä [yhteistyötä] on tarvetta lisätä, olisi kiva saada siihenkin vinkkejä, mitä ne keinot voisivat olla.” (Vastaaja 15)

5.1.4 Moniammatillinen yhteistyö

Alkuselityksessä ei suoraan kysytty moniammatillisen yhteistyön laadusta tai kehittämisestä. Aineistosta kuitenkin ilmeni, että henkilökunnalla on erilaisia moniammatillisen osaamisen erityisalueita, joita voidaan hyödyntää päiväkodin arjessa. Aineistossa moniammatillinen yhteistyö näyttäytyi lähinnä työyhteisön sisäisenä moniammatillisuutena ja sitä on kuvattu koulutuksen ja erityisosaamisalueiden kautta taulukossa 13.

Vastaajat ovat koulutukseltaan muun muassa lähihoitajia (n=11), lastentarhanopettajia (n=3), päivähoitajia (n=3) sekä sosiaalikasvattajia (n=2). Lisäksi Kuperkeikassa

työskentelee sairaanhoitaja, lastenhoitaja ja kasvatustieteen maisteri. Lastentarhanopettajilla on erityispedagogiikan (n=3) sekä esi- ja alkuopetuksen erityisosaamista. Lähihoitajat mainitsivat erityisosaamisalanaan lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen (n=2). Erityisosaamisina mainittiin myös erilaisten kurssien kautta tukiviittomat (n=2), taidekasvatus, tietoisuustaitojen opetus varhaiskasvatuksessa, liikuntakoulutus, musiikkikoulutus, kuulo- ja näkövammaisen lapsen avustajakoulutus, ryhmätheraplay-ohjaajan koulutus, vuorovaikutusleikkikoulu sekä viittomakielen kurssi. Työnantajan kerrottiin mahdollistaneen paljon erilaisia kursseja (n=2). Osa työntekijöistä kertoi opiskelevansa työn ohessa ja päivittänsä ammatillista osaamistaan.

Taulukko 13. Työyhteisön sisäinen moniammatillisuus.

Koulutus	Osaamisalueet
lähihoitaja	Tukiviittomat, taidekasvatus, tietoisuustaitojen opetus varhaiskasvatuksessa, liikuntakoulutus, musiikkikoulutus, kuulo- ja näkövammaisen lapsen avustajakoulutus, ryhmätheraplay-ohjaajan koulutus, vuorovaikutusleikkikoulu sekä viittomakielen kurssi.
lastentarhanopettaja	
päivähoitaja	
sosiaalikasvattaja	
sairanhoitaja	
lastenhoitaja	
kasvatustieteen maisteri	

6 POHDINTA

Pohdinnassa kuvataan opinnäytetyön tulokset tutkimuskysymyksittäin sekä arvioidaan tuloksia ja niiden suhdetta teoriaan. Jokaisen tutkimuskysymyksen alla käsitellään myös kehittämistarpeita ja -toiveita. Lopuksi esitetään jatkotutkimusehdotukset sekä kehittämisehdotukset toimintakulttuurin parantamiseksi. Kappaleessa pohditaan myös luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä sekä opinnäytetyöprosessia ja hoitotyön asiantuntijuuden syventymistä.

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää, minkälaisia päiväkodin toimintatavat ovat tällä hetkellä ja miten niitä voitaisiin kehittää. Tulosten perusteella päiväkodin toimintatavat olivat arvomaailmaltaan lapsilähtöisiä ja osallistavia. Päiväkodissa arki koostuu erilaisista ryhmätilanteista ja siirtymisistä niiden välillä. Tuloksista ilmeni, että osa henkilökunnasta kokee lasten ruokailut ja WC-käynnit haastavina isojen ryhmäkokojen ja melun vuoksi. Siirtymät pyritään tekemään osissa ja mahdollisuuksien mukaan lapset jaettiin pienryhmiin. Pienryhmätoiminta toistui tuloksissa hyödyllisenä arjen toimintatapana. Muita arjessa hyväksi koettuja toimintamalleja olivat esimerkiksi erilaiset leikit, ryhmätilanteiden harjoittelu, yhteiset säännöt sekä aikuisen rauhallinen käytös. Tulosten perusteella henkilökunnalla on hyvä käsitys erilaisista toimintatavoista, joilla voidaan tukea muun muassa lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä ja osallisuutta.

Tulosten perusteella henkilökunta ymmärtää leikin itseisarvon ja pedagogisen merkityksen varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvatus kytkeytyy tiiviisti osaksi elinikäisen kasvun ja oppimisen polkua ja olennaista on, että varhaiskasvatuksessa tuetaan niiden taitojen kehittymistä, joita lapsi elämässään tarvitsee. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen merkitys pedagogisena toimintatapana ja lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäjänä. (Opetushallitus 2016b, 20-39.) Tulosten perusteella leikki on hyödyllinen työväline ja oleellinen osa päiväkodin lapsilähtöistä ja osallistavaa toimintaa, vuorovaikutusta sekä lasten sosiaalisten taitojen kehittämistä. Leikeissä lasten osallisuus on laajimmillaan ja perustoiminnoissa, kuten ruokailu- ja siirtymätilanteissa pienimmillään (Ahonen 2015; Kettunen 2016, 13). Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017) leikki nähdään keskeisenä pedagogisena työvälineenä ja henkilökuntaa kannustetaan kehittämään leikkiä edistäviä toimintatapoja sekä oppimisympäristöjä.

Tulosten perusteella päiväkodin toimintatavat ovat lasten suunnitteluosallisuutta edistäviä ja tukevat lapsen kannalta tärkeiden taitojen kehittymistä. Leikki on lapselle merkityksellistä ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Leikki on luonteva ja toiminnallinen luovuutta sekä osallisuutta edistävä työtap (Opetushallitus 2016b, 20-39). Leikki on keskeinen työväline myös

lasten hoitotyössä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 1-26). Hoitotyön näkökulmasta voidaan ajatella, että esimerkiksi lapsen sairastuessa diabetekseen, leikin avulla voidaan käydä läpi hoitoon liittyviä asioita lapsentasoisesti. Lapsi voi myös käsitellä hoitoon liittyviä tunteita ja kokemuksia omassa leikissään.

Toimintatapojen kehittämistä koskevat toiveet liittyivät erityisesti uusien konkreettisten toimintatapojen ja menetelmien oppimiseen. Tulosten perusteella ilmeni, että erityisesti pienimpien lasten kanssa työskentelevät työntekijät kaipaivat mahdollisuutta toteuttaa paremmin pienille sopivia leikkejä ja työtapoja. Työtapoja vaihtamalla eri ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille voidaan tarjota onnistumisen kokemuksia (Opetushallitus 2016b, 38-39). Tulosten perusteella henkilökunnan yhtenäinen lapsilähtöisyyttä korostava arvomaailma luo hyvän pohjan yhteisön toimintakulttuurin kehittämiseksi. Toimintatavoissa on huomioitu huoltajien osallistaminen, mutta huoltajien ja henkilökunnan välistä luottamusta ja yhteistyötä haluttiin myös kehittää. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri rakentuu muun muassa arvoista ja periaatteista, vuorovaikutuksesta, ilmapiiristä, henkilöstön osallisuudesta ja työtavoista. Tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo hyvät olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle ja osallisuudelle. Suunnitelmallinen, selkeä ja joustava päivän rakenne edistää lasten hyvinvointia. (Opetushallitus 2016b, 28-31.) Myös hoitotyössä henkilökunnan omat arvot ja periaatteet, vuorovaikutuksen laatu, työyhteisön ilmapiiri ja työtavat vaikuttavat toimintakulttuuriin.

Konkreettisina kehittämistoiveina arjen toimintatapoihin kaivattiin työvälineitä haastaviin vuorovaikutustilanteisiin. Kasvattajat voivat kehittyä konfliktinluku- ja ratkaisutaidoissa suhtautumalla arjen ristiriitatilanteisiin mahdollisuuksina. Konflikteja saatetaan vältellä, koska ne voivat herättää negatiivisia tunteita tai jopa aggressioita. Itsehillintä voi vaatia suurimman osan haastavien tilanteiden ratkaisuun käytettävissä olevasta potentiaalista. Haastavissa tilanteissa asiat sanotaan samalla, kun ne ajatellaan. (Kleipoedszus 2011, 135-138.) Näin ollen kasvattajan persoonalla, itsetuntemuksella ja itsehillinnällä on suuri merkitys haastavien tilanteiden ratkaisemisessa. Näkemällä arjen haastavat tilanteet mahdollisuuksina, toiminta konfliktitilanteessa saattaa helpottua. Tulosten perusteella kasvattajat tekevät kukin työtä omalla persoonallaan. Tuloksissa hyvänä työvälineenä kuvattu rauhallinen käytös ja johdonmukaisuus edistävät haastavien tilanteiden ongelmanratkaisua.

Tuloksista käy ilmi, että henkilökunta suhtautuu lapsiin avoimesti, lämpimästi ja luottamuksellisesti. Lapsen yksilölliseen kohtaamiseen ja kiireettömyyteen toivottiin lisää aikaa. Ahosen mukaan lämmin vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa rakentuu juuri näistä asenteista ja toimintatavoista. Lämmin vuorovaikutus taas edistää haastavien tilanteiden ongelmanratkaisua. (Ahonen 2017, 78.) Myös hoitotyössä lämmin vuorovaikutus asiakkaan ja hoitohenkilökunnan välillä helpottaa ristiriitatilanteiden ratkaisua. Kun potilaaseen suhtaudutaan avoimesti ja hänet kohdataan yksilöllisesti sekä kiireettömästi, ristiriitatilanteita todennäköisesti myös syntyy vähemmän.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää, mikä on lapsilähtöisen toiminnan nykytila päiväkodin arjen käytänteissä ja miten sitä voitaisiin kehittää. Tulosten perusteella henkilökunnan toimintaa ohjaa lapsilähtöinen arvomaailma. Nakkila kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsilähtöisyys on nostettu keskeiseksi toimintaa ohjaavaksi arvoksi. Suunnitelman mukaan lapsen aito kohtaaminen sekä kuulluksi ja nähdyksi tuleminen vahvistavat osallisuutta. Toiminta pyritään suunnittelemaan lasten mielenkiinnon mukaisesti ja lapset otetaan mukaan suunnitteluun. Lapsille annetaan vaihtoehtoja, joista he voivat valita. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8.) Tulosten mukaan lapset voivat esittää toiveita ja niitä kuunnellaan sekä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan. Toiminta on kuitenkin pääosin aikuisten suunnittelemaa. Tuloksista käy ilmi, että lapsille annetaan mahdollisuus valita erilaisista vaihtoehtoisista, esimerkiksi leikkien ja ruokatorun valinnassa. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten ikä ja myös pienten lasten toiveet pyritään huomioimaan, vaikka he eivät vielä osaisi sanoittaa toiveitaan. Hermansonin (2012) mukaan aikuisten tehtävänä onkin tulkita ja sanoittaa lapsen tunteita. Myös lasten ja nuorten hoitotyössä henkilökunnan tulee tukea lasta toiveiden ja tunteiden ilmaisussa (Storvik-Sydänmaa, Talvensaari, Kaisvuo & Uotila 2012, 104-110).

Tuloksista käy ilmi, että lapsilähtöisyys on kasvattajille myönteinen käsite ja he käyttävät sitä oman toimintansa kuvaamiseen. Hermansonin (2012) mukaan luottamus ja lämpimyys, kiinnostus lapsen toimintoihin, kiintymys, johdonmukaisuus sekä rajojen asettaminen ovat lapsilähtöisessä kasvatuksessa tärkeitä asioita. Tulosten perusteella lähes koko henkilökunta kokee, että vuorovaikutus lasten kanssa on

luottamuksellista ja läsnäolevaa. Hyvänä pidettiin myös lämpöä, ajan antamista sekä aitoa kiinnostusta lasta ja lapsen toimintaa kohtaan. Pysyvyys, jatkuvuus ja johdonmukaisuus kasvatuksessa nousivat tuloksissa esiin myönteisinä asioina. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lasten osallisuutta ja mahdollisuutta muovata päiväkodin toimintaa. Lasten valintoja salliva asennoituminen ja ilmapiiri sekä hetkessä eläminen liittyvät kasvattajien näkemyksissä lapsilähtöisyyteen. (Virkki 2015, 113-116.) Hoitotyössä asiakaslähtöisyyttä kuvaillaan usein potilaslähtöisyytenä ja myös siinä tärkeitä asioita ovat lämpimyys, luottamus ja läsnäolo sekä kiinnostus potilaan tilanteesta. Esimerkiksi neuvolassa lapsen ja perheen asiat tunteva henkilökunta saattaa parantaa hoidon laatua. Voidaan ajatella, että terveyteen liittyvien asioiden käsittelyä ei tarvitse aloittaa aivan alusta, jos luottamuksellinen hoitosuhde on jo olemassa.

Tutkimusten mukaan (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 55; Kalliala 2008, 39) kasvatustoimintaa päiväkodeissa kuvataan usein lapsilähtöiseksi, vaikka se ei sitä tosiasiassa olisikaan. Tuloksista ilmenee, että henkilökunta on sisäistänyt lapsilähtöisyyden keskeisenä toimintaa ohjaavana arvona ja lapsilähtöisyys toteutuu päiväkodin arjen käytänteissä. Lapsilähtöisyydessä tärkeää on lapsen äänen kuunteleminen, ajatusten ja näkemysten arvostaminen sekä lapsen aktiivisen roolin mahdollistaminen (Hiissa 2010, 2-6). Henkilökunta kokee lapsilähtöisyyttä edistäviksi toimintatavoiksi muun muassa pienryhmätoiminnan, vapaan leikin, sadutuksen sekä muut tilanteet ja toiminnot, joissa lasten toiveita ja ajatuksia kuunnellaan. Hiissan (2010, 78-96) mukaan juuri nämä ovat lapsilähtöisiä toimintatapoja. Myös potilaslähtöisyydessä potilaan kuunteleminen, ajatusten arvostaminen ja aktiivisen roolin mahdollistaminen ovat tärkeitä asioita ja lisäävät potilaan osallisuuden kokemusta. Tämä korostuu erityisesti lasten ja niiden potilaiden kohdalla, joilla on haasteita kommunikoinnissa. Sairastaessaan ihminen voi kokea olevansa jo lähtökohtaisesti heikommassa asemassa, jolloin potilaslähtöinen hoitotyö nousee erityisen tärkeään asemaan.

Lapsilähtöisen toiminnan kehittämiseen liittyen tuloksissa korostui, että lapsille haluttaisiin antaa enemmän yksilöllistä aikaa. Kehittämishaasteena mainittiin myös kiireen poistaminen, lasten osallisuuden kehittäminen sekä hoitajien vaihtuvuuden vähentäminen. Pienten lasten kanssa voitaisiin tehdä enemmän juuri heille sopivia

asioita. Voidaan ajatella, että myös hoitotyössä hoitajien vaihtuvuuden vähentäminen ja kiireen poistaminen lisääisivät asiakaslähtöisyyden toteutumista. Käytännössä hoitoalalla on paljon tilanteita, joissa potilaslähtöinen hoitotyö ei toteudu toivotusti. Keskustelemalla avoimesti työyhteisön arvoista ja periaatteista voidaan tehdä näkyväksi toiminnan taustalla vaikuttavat asenteet. Asenteita muuttamalla muutetaan myös toimintaa. Toimintakulttuurin kehittämisessä johtamisella on keskeinen merkitys myös hoitoalalla.

Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää miten lasten ja huoltajien osallisuus toteutuu päiväkodin arjen käytänteissä. Tulosten perusteella lasten osallisuus ilmenee lähinnä suunnitteluosallisuutena. Lasten aktiivinen rooli toiminnan suunnittelussa tulee tuloksista hyvin ilmi. Osallistavan toiminnan ulottuvuuksia ovat suunnittelu-, tieto-, päätös- ja toimintaosallisuus (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 5-6). Tulosten perusteella ei voida tehdä päätelmiä lasten osallisuudesta itse suunnittelemansa toiminnan toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kokonaisvaltaisen osallisuuden toteutumisen näkökulmasta työyhteisössä voisi kiinnittää huomiota lasten päätös- ja toimintaosallisuuden toteutumiseen.

Teorian valossa osallisuus ja lapsilähtöisyys ovat monelta osin päällekkäisiä käsitteitä. Käsitteiden rinnakkaisuus saattaa peittää alleen arvojen, käytäntöjen ja toiminnan välistä ristiriitaa (Virkki 2015 & Hiissa 2010). Lapsilähtöisyys kuvaa toiminnan taustalla vaikuttavaa asennetta ja arvomaailmaa (Hiissa 2010), mutta vasta lapsilähtöinen osallistava toiminta mahdollistaa osallisuuden kokemisen (Kalliala 2008; Roos 2015; Vuorisalo 2013). Kokemus syntyy, kun lapsi tuntee olevansa osa yhteisöä (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014) omana itsenään ja voi vaikuttaa ryhmän toimintoihin (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016a). Osallisuus ja lapsilähtöisyys liittyvät lapsen mahdollisuuteen tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa, sekä mahdollisuuteen vaikuttaa päiväkodin arjen tilanteiden ja toimintojen suunnitteluun (Roos 2015; Vuorisalo 2013). Hoitotyössä asiakkaan, eli potilaan hoitoon sitoutuminen saattaa parantua, kun potilas kokee, että voi vaikuttaa omaan hoitoonsa ja että hoitohenkilökunta kuuntelee sekä toimii potilaan edun mukaisesti.

Tulosten perusteella osallisuus ilmenee siitä, että lapsia kuunnellaan ja ilmapiiri on lasten valintoja salliva. Henkilökunta pyrkii elämään hetkessä ja pysähtymään lasten asioiden äärelle. Lapsen sensitiivinen kohtaaminen sekä kuulluksi ja nähdyksi tuleminen vahvistavat osallisuuden toteutumista (Hermanson 2012). Henkilökunta kokee lasten ja henkilökunnan välisen vuorovaikutuksen avoimena, lämpimänä ja luottamuksellisena. Tulosten perusteella lasten on helppo lähestyä henkilökuntaa ja olla ryhmässä omana itsenään. Tulosten perusteella osallisuutta edistäviä toimintatapoja ovat muun muassa lasten itsensä suunnittelemat ja toteuttamat leikit sekä pienryhmät, joissa lapsia voidaan paremmin huomioida yksilöinä. Osallisuus näkyy yhteisöissä jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa toimintaan (Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2016a). Myös hoitotyössä kuulluksi ja nähdyksi tuleminen vahvistavat asiakkaan osallisuuden toteutumista.

Roosin (2015, 6-7) mukaan päiväkotiarkeen tarvitaan lisää aikuisten ja lasten jakamaa leikillisyyttä sekä lasten osallisuuden ja kuulemisen tilanteita, joissa lapset voivat toimia itselleen luonnollisella tavalla. Roos arvioi, että lasten kerronnan tulisi saada enemmän sijaa päiväkotiarjessa. Teorian mukaan myös sadutuksen avulla voidaan edistää lasten osallisuutta (Karlsson 2014, 1-44). Tuloksissa oli mainittu sadutus, mutta sen yleisyyttä tai sisältöjä ei avattu tarkemmin. Tuloksissa sana ”leikki” toistui läpi aineiston ja se tuotiin esiin lapsilähtöisenä, sosiaalisia taitoja kehittäväenä ja osallisuutta tukevana asiana.

Tulosten mukaan erityislapset otetaan mukaan kaikkeen toimintaan tasavertaisina, tarvittavine erityisapuineen ja heitä kannustetaan toimimaan kykyjensä mukaan. Erityislasten osallisuuden tukemiseen henkilökunnalla on käytössä erilaisia käytännön menetelmiä. Lisäksi erityistarpeita omaavien lasten osallisuutta voidaan edistää henkilöresurssein ja erilaisin tukitoimin. Erityislasten osallisuutta päiväkotiyhteisössä tuettiin pienryhmätoiminnalla sekä antamalla lapselle hänen tarvitsemansa työrauha esimerkiksi siirtymätilanteissa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että erityislasten osallisuus päiväkodissa on huomioitu ja mahdollistettu monin tavoin.

Huoltajien osallisuus päiväkodin toiminnassa koettiin pääosin riittäväksi ja tärkeinä osallisuutta edistävinä ja ylläpitävinä tekijöinä pidettiin VASU-keskusteluja,

tekstiviestejä ja soittoja sekä päivittäisiä keskusteluja huoltajien kanssa. Perusteilla olevan vanhempainyhdistyksen ja –kahvilan toivottiin tukevan edelleen huoltajien osallisuuden toteutumista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan huoltajien osallisuutta edistetään kunnioittavalla ja arvostavalla kohtaamisella ja huoltajien kuulemisella sekä antamalla huoltajille mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua oman lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2016a). Halme, Perälä & Vuorisalmi (2014, 6-7) toteavat, että huoltajien osallisuuden toteutumista voidaan vahvistaa kiinnittämällä huomiota työntekijöiden osaamiseen, kohtaamisen taitoihin sekä palvelujen asiakaslähtöiseen johtamiseen. Myös palveluntuottajien moniammatillinen yhteistyö edistää vanhempien osallisuuden toteutumista. Vanhempien osallisuutta vahvistava toiminta ja riittävä tiedonsaanti palveluista edistävät vanhempien ja työntekijöiden välistä yhteistyötä (Halme, Kanste & Perälä 2014, 217). Tulosten perusteella käy ilmi, että henkilökunta haluaa antaa huoltajille mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Avointa ja asiallista vuorovaikutusta pidettiin tärkeänä. Kehittämisajatuksina tuotiin esiin vanhempien aktiivisuuden ylläpitäminen tai lisääminen, vuorovaikutuksen avoimuus sekä uusien osallistamiskeinojen hyödyntäminen. Myös hoitotyössä lapsen huoltajat pyritään osallistamaan oman lapsensa hoitoon. Suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistuminen vaikuttaa niin lapsen kuin huoltajienkin hoitoon sitoutumiseen.

Lasten osallisuutta yhteisössä voidaan lisätä lapsilähtöisten toimintatapojen avulla. Tällaisia toimintatapoja voivat olla esimerkiksi lasten kokoukset, pienryhmätoiminta, projektitoiminta, vapaa leikki, taidekasvatus, sadutus sekä dokumentointi. (Hiissa 2010, 1-52, 78-96.) Kirjallisuuden perusteella lapset kokevat yhteisöllisyyden keskeisenä osallisuudessa, kun taas kasvattajat korostavat osallisuutta yksilöllisenä oikeutena (Virkki 2015, 89-140; Kettunen 2016, 13). Tulosten perusteella yhteisöllisyyttä edistäviä toimintatapoja, kuten pienryhmätoiminta ja vapaa leikki, on käytössä päiväkodin arjessa. Lasten osallisuuden kehittämisessä myös pedagoginen dokumentointi on hyödyllinen työväline. (Opetushallitus 2016b; Marjanen, Raski-Pitkänen & Virkki 2016; Hiissa 2010). Nakkilassa pedagogista dokumentointia hyödynnetään varhaiskasvatuksen suunnittelussa (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 14), mutta tulosten perusteella ei voida päätellä missä laajuudessa pedagogista dokumentointia toteutetaan päiväkodin arjessa. Myös

hoitotyössä dokumentoinnilla on keskeinen merkitys hoidon jatkuvuuden ja potilaan osallistamisen näkökulmasta. Kuten varhaiskasvatuksessakin, myös hoitotyössä huolellinen dokumentointi tekee näkyväksi mitä on tehty ja miten. Hoitosuunnitelman tekeminen ja hoidon tavoitteiden asettaminen yhteistyössä asiakkaan kanssa edistävät osaltaan osallisuuden toteutumista.

Neljännän tutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää, minkälaista henkilökunnan ja asiakkaiden (lapsi ja vanhemmat) välinen vuorovaikutus on tällä hetkellä ja miten sitä pitäisi kehittää. Vuorovaikutus on kasvatustyön tärkein laatukriteeri. Lapset tulkitsevat vuorovaikutustilanteita kokonaisuutena ja erityisen tärkeässä asemassa on nonverbaali viestintä. Vuorovaikutuksen kautta lapsi rakentaa kuvaa itsestään ja pääsee osalliseksi yhteisöön. Kasvattajat tekevät työtä omalla persoonalla ja vuorovaikutuksen taustalla näkyvät voimakkaasti kasvattajan arvot ja uskomukset. Sosio-emotionaalista tukea tarvitsevilla lapsilla vuorovaikutuksen laadun merkitys korostuu. (Ahonen 2017, 58-70.) Nonverbaalin viestinnän ja vuorovaikutuksen taustalla olevien arvojen ja asenteiden merkitystä käsiteltiin ensimmäisessä hankekoulutuksessa (Vuori-Metsämäki 2016). Nonverbaalin viestinnän merkitystä hoitotyössä ei voida liikaa korostaa. Myös hoitohenkilökunta tekee työtä omalla persoonallaan ja hoitajien omat arvot, asenteet ja vuorovaikutustaidot vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun.

Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 8) turvallisuuteen vaikuttavina tekijöinä mainitaan luottamuksellinen sekä avoin hoitosuhde lapsen ja vanhempien kanssa, turvalliset puitteet, hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri sekä kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän kieltäminen. Nämä ovat myös vuorovaikutuksen näkökulmasta tärkeitä toimintaperiaatteita. Tulosten perusteella henkilökunta kokee, että lasten ja henkilökunnan välinen vuorovaikutus on avointa ja lämmintä, luottamuksellista, hyvää ja läsnä olevaa, luontevaa sekä kannustavaa. Vastauksista välittyy henkilökunnan arvomaailmaan lapsilähtöisyys. Lähes kaikki päiväkodin toiminnot ja siirtymät tapahtuvat ryhmissä. Tulosten mukaan ryhmän koko, aikuisten määrä sekä kiire vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun. Ryhmätilanteissa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa lapset pääsevät osallistumaan toiminnan suunnitteluun.

Päiväkodin henkilökunnan näkemyksistä nousi esiin tarve tukea tai kehittää lapsilähtöistä toimintaa jakamalla lapset pienryhmiin ja antamalla enemmän aikaa lapsille yksilöinä. Lisäksi toivottiin, että Kuperkeikka- hankkeen koulutuksissa käsiteltäisiin arjen haastavia vuorovaikutustilanteita ja että se tuottaisi työvälineitä henkilökunnan käyttöön. Haastavia kasvatustilanteita käsittelevässä kirjassaan Ahonen kuvaa haastavan käyttäytymisen taustalla vaikuttavia tekijöitä ja antaa käytännön vinkkejä miten erilaisissa tilanteissa tulisi toimia. Perehtymällä erilaisiin vuorovaikutustapoihin varhaiskasvattaja oppii ymmärtämään haastavia kasvatustilanteita myös lapsen näkökulmasta. Kasvattajan näkökulmasta lämmin vuorovaikutustapa on hedelmällisin. Lämpimässä vuorovaikutuksessa kasvattaja on sitoutunut vuorovaikutukseen lapsen kanssa ja hän kohtaa lapsen kiireettömästi, ”pysähtyy lapsen kokemuksen äärelle, kuuntelee arvostavasi ja pyrkii tavoittamaan lapsen kokemuksen ja tulkinnan tilanteesta”. Varhaiskasvatuksessa aggressiivisesti ja uhmakkaasti käyttäytyviin lapsiin suhtaudutaan yleensä lämpimästi, vaikka he kuormittavat varhaiskasvattajia eniten. Voimakkaisiin tunteisiin reagoidaan empaattisesti, ei rankaisemalla tai valta-asemaa korostamalla. Lämpimällä vuorovaikutustavalla kasvattaja viestittää lapselle, että tämä on tärkeä ja arvokas. (Ahonen 2017, 78-87.) Hoitotyössä haastavia vuorovaikutustilanteita esiintyy päivittäin. Potilas saattaa käyttäytyä aggressiivisesti esimerkiksi toimenpiteen yhteydessä. Tavoittamalla potilaan kokemuksen ja tulkinnan tilanteesta, hoitaja voi vaikuttaa merkittävästi vuorovaikutukseen ja tilanteen etenemiseen. Myös hoitajat voivat perehtyä erilaisiin vuorovaikutustapoihin ja siten kehittyä potilaiden kohtaamisessa.

Nakkilan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 9-18) yhteistyö vanhempien kanssa on määritelty keskeiseksi varhaiskasvatusta ohjaavaksi arvoksi. Avoin vuorovaikutus ja keskustelu, molemminpuolinen luottamus ja kunnioitus sekä ehdoton vaitiolovelvollisuus ovat tärkeitä henkilökunnan ja hoitajien välistä yhteistyötä ohjaavia periaatteita. Tärkeitä vuorovaikutuksen paikkoja ovat lasten päivittäiset tuonti- ja hakutilanteet, vanhempainillat sekä juhlat. Alkuelvitysaineistosta ilmenee, että vuorovaikutus vanhempien kanssa tapahtuu lasten tulo- ja hakutilanteissa, vanhempainilloissa, vasu-keskusteluissa sekä soittojen ja viestien välityksellä. Vastaajista vain yksi mainitsee, että yhteistyötä on riittävästi. Useissa vastauksissa korostui, että yhteistyötä hoitajien kanssa eri muodoissaan voisi lisätä.

Vuorovaikutuksen laatua henkilökunnan ja huoltajien välillä ei ole kartoitettu alkuselvityskyselyssä tarkemmin. Kuperkeikka hankkeen puitteissa järjestetään syksyllä 2017 koulutusta aiheesta ”Rakentava vuorovaikutus”, jonka yhtenä teemana on syrjimisen ja kiusaamisen ennaltaehkäisy (Uusitalo sähköposti 29.9.2017).

Viidennen tutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus selvittää, millaista moniammatillinen yhteistyö on tällä hetkellä ja miten sitä voidaan kehittää. Moniammatillisuuden kehittämisessä ja toteutumisessa vuorovaikutuksella on keskeinen rooli. Moniammatillisuudella tarkoitetaan yhteistyötä työntekijäryhmien välillä ja niiden sisällä sekä laajemmissa yhteistyöverkostoissa. Käytäntöjä ja työtä tarkastellaan kokonaisuutena eri alojen osaamista ja asiantuntijuutta yhdistäen. Moniammatillisuus edellyttää koko henkilöstön osallistamista ja toisten työn ymmärtämistä. (Collin, Herranen & Paloniemi 2012, 126-130.) Tulosten perusteella Kuperkeikassa työskentelee monia ammattiryhmiä. Vähän yli puolet henkilökunnasta on saanut lähihoitajan koulutuksen ja lisäksi työyhteisössä työskentelee lastentarhanopettajia, päivähoitajia, sosiaalisivatvattajia, sairaanhoitaja, lastenhoitaja ja kasvatustieteen maisteri. Peruskoulutuksen lisäksi henkilökunnalla on runsaasti erilaisia erityisosaamisia ja koulutuksia, joita voidaan hyödyntää päiväkodin toiminnassa. Tuloksista ilmeni, että osa henkilökunnasta on innokas päivittämään osaamistaan ja että työnantaja suhtautuu kouluttautumiseen myönteisesti. Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan, että henkilökunnan ammattitaitoa ylläpidetään ja kehitetään erilaisilla alaan liittyvillä koulutuksilla. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8.)

Tulosten perusteella moniammatillisuus näyttäytyy lähinnä työyhteisön sisäisenä moniammatillisuutena. Teorian valossa moniammatillisuudella voidaan tarkoittaa myös yhteistyötä työntekijäryhmien sisällä ja siinä toimintaa tarkastellaan kokonaisuutena yhdistäen eri alojen osaamista ja asiantuntijuutta. Moniammatillisuus edellyttää keskustelua, toisten työn ymmärtämistä sekä koko henkilöstön osallistamista. Johtamisella on keskeinen rooli moniammatillisen yhteistyön koordinoinnissa ja työyhteisön toimintakulttuurin kehittämisessä (Collin, Herranen & Paloniemi 2012, 126-130.) Voidaan siis ajatella, että moniammatillisuus luo pohjaa toimintakulttuurin kehittämiselle. Päiväkotikontekstissa tämä voisi tarkoittaa sitä, että työntekijät tuntevat toistensa osaamis- ja vastuualueet, sekä keskustelevat

päiväkodissa tehtävän varhaiskasvatustyön toiminnoista ja toimintaa ohjaavista arvoista. Toimintakulttuuriin vaikuttavat kaikki yhteisön jäsenet ja se rakentuu yhteistyön eri muodoista (Opetushallitus 2016b, 28-29). Osapuolten toiminta tulee näkyväksi, kun jokainen tuo oman osaamisen ja näkemyksensä esille. Näin voidaan saavuttaa moniammatillisen yhteistyön tavoite, asiakkaan eli lapsen etu. (Eloranta & Kuusela 2011, 4-5; Hoppari 2014, 67-72.)

Päiväkotiki Kuperkeikan laajempi moniammatillinen yhteistyöverkosto koostuu lasten kehitystä tukevista yhteistyökumppaneista, joita ovat neuvola ja perheneuvola, sosiaalitoimi, lastensuojelu, keskussairaala, psykologi, koulu ja esiopetus. Lisäksi erilaiset terapeutit, kuten puhe- ja toimintaterapeutti sekä fysioterapeutti, voivat tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. (Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 18.) Alkuselvitysaineistosta ei saatu tietoa tämän yhteistyöverkoston toiminnasta tai sen muodoista. Varhaiskasvatuksen ja hoitotyön välisellä yhteistyöllä voi olla suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin toteutumisessa. Kehittämisehdotuksena voidaankin ajatella, että hankkeen loppuselvityksessä kartoitettaisiin myös ulkoisen moniammatillisuuden ulottuvuuksia.

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet liittyvät keskeisesti hoitotyöhön, meneillään olevaan sosiaali- ja terveyspalvelujen uudelleenorganisointiin sekä lapsi- ja perhepalvelujen uudistamiseen. Asiakas- tai lapsilähtöisyyden toteutumiseen vaikuttavat tekijät ovat monilta osin yhteneväisiä varhaiskasvatuksen ja hoitotyön välillä. Lapsilähtöisyyttä edistävät arvot ja periaatteet, kuten lämmin ja avoin vuorovaikutus, luottamus, läsnäolo ja vastavuoroisuus edistävät asiakaslähtöisyyttä myös hoitotyössä. Asiakaslähtöisyyden toteutumista hoitotyössä edistää myös potilaan mahdollisuus saada hoitoa koskevaa tietoa, vaikuttaa oman hoitonsa suunnitteluun ja sitä koskevaan päätöksentekoon. Toimintakulttuurilla ja johtamisella on keskeinen merkitys asiakaslähtöisyyden sekä osallisuuden toteutumisessa niin varhaiskasvatuksessa kuin hoitotyössä. Kummassakin kontekstissa työyhteisön toimintatapojen tulisi olla asiakaslähtöisiä ja osallistavia.

Yhteistä varhaiskasvatuksen ja hoitotyön toimintakulttuurien kehittämiseksi on jatkuva oppiminen. Henkilökunnalta edellytetään kykyä kehittää toimintatapoja tutkimustiedon lisääntyessä ja hoitosuosituksen muuttuessa. Tutkimustiedon

siirtäminen käytäntöön edellyttää yhteisiin tavoitteisiin sitoutumista ja yhdessä tekeminen ja oppiminen vahvistavat yhteisön toimintakulttuuria. Johdon tehtävänä on mahdollistaa ammatillinen keskustelu sekä kehitystyöhön ja innovointiin kannustava ilmapiiri. Sosiaali- ja terveysalalla tehdään paljon yhteistyötä eri toimijoiden ja ammattikuntien kesken. Yhteistyön tulisi olla esteetöntä ja asiakkaan edun mukaista.

Opinnäytetyön tulosten perusteella lapsilähtöisyys oli kasvattajille myönteinen käsite ja toiminnan taustalla vaikutti henkilökunnan yhteinen lapsilähtöinen arvomaailma. Hoitotyössä asiakaslähtöisyyttä ei aina nähdä lähtökohtaisesti positiivisena asiana. Voidaankin pohtia vaikuttaisiko henkilökunnan yhteinen positiivinen näkemys asiakaslähtöisyydestä sen toteutumiseen myös hoitotyön kontekstissa. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisessä ja palvelujen yhteensovittamisessa tulisi korostaa asiakaslähtöisyyden toteutumista. LAPE-muutosohjelman avulla lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja palveluja uudistetaan asiakkaiden tarpeita vastaavaksi kokonaisuudeksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Vaikuttaa siltä, että tulevaisuudessa palvelujen kokonaisuus rakennetaan järjestelmälähtöisyyden sijaan yksilöllisesti asiakaslähtöisestä näkökulmasta.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että päiväkodin toimintakulttuurin kehittämisessä tulisi huomioida erityisesti lasten osallisuus toiminnan toteuttamisessa ja arvioinnissa. Hyödyllisinä työvälineinä voisivat olla lasten kokoukset, sadutus ja pedagoginen dokumentointi. Mielenkiintoinen toimintamalli esikouluikäisille lapsille voisi olla jonkun käytännön projektin kokonaisvaltainen suunnittelu, toteutus ja arviointi.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida luotettavuuskriteereillä, joita ovat uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. Uskottavuudella tarkoitetaan tutkimuksen ja tutkimustulosten uskottavuutta sekä niiden osoittamista tutkimuksessa. Tutkimuksen uskottavuutta voidaan vahvistaa keskustelemalla tutkimusprosessista ja -tuloksista tutkimuksen osallistujien tai samaa aihetta tutkivien ihmisten kanssa. Uskottavuutta vahvistaa myös se, että tutkija on riittävän pitkän ajan

tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa. Tutkijan pitämä tutkimuspäiväkirja, jossa hän kuvaa kokemuksiaan ja pohtii valintojaan, vahvistaa myös tutkimuksen uskottavuutta. (Kylmä & Juvakka 2007, 127-129.)

Vahvistettavuudella tarkoitetaan tutkimusprosessin kirjaamista niin, että toinen tutkija voi seurata tutkimusprosessin kulkua. Tutkimuspäiväkirjan avulla tutkija voi kuvata tutkimusprosessin aikaisia valintoja. Aineiston avulla tutkija kuvaa, miten on päätynyt tuloksiin ja johtopäätöksiin. Refleksiivisyys tarkoittaa, että tutkija arvioi kriittisesti suhdetta aineistoon ja tutkimusprosessiin, sekä kuvaa tutkimuksen lähtökohdat tutkimusraportissa. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä vastaaviin tilanteisiin. Tämä tapahtuu kuvailemalla kattavasti tutkimuksen osallistujia ja ympäristöä. (Kylmä & Juvakka 2007, 128-129.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös tutkimusprosessin eri vaiheiden kautta. Tällöin arviointikohteena on tutkimusprosessi lähtökohdista raportointiin. Arvioinnin kohteena on tutkittavan ilmiön tunnistaminen ja nimeäminen, tutkimuksen merkityksen perusteleminen, tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän nimeäminen, aineiston keruun kuvaus, aineiston analyysi sekä tutkimustulosten raportointi. (Kylmä & Juvakka 2007, 130-133.) Huolellinen aineistoon ja analyysimenetelmään perehtyminen ja työvaiheiden tarkka dokumentointi ja raportointi lisäävät osaltaan työn luotettavuutta. Analyysin tuloksia verrataan teoriaan ja aiheesta aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin. (Kananen 2008, 127-128.)

Opinnäytetyön luotettavuutta on tarkasteltu suhteessa edellä esitettyihin laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereihin: uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. Opinnäytetyön uskottavuutta vahvistaa se, että opinnäytetyöprosessista on pidetty tutkimuspäiväkirjaa, johon on kirjattu työn etenemiseen liittyvät suunnitelmat ja vaiheet. Uskottavuutta lisää myös se, että opinnäytetyön parissa on vietetty riittävästi aikaa ja varhaiskasvatuksen kenttä on tullut tutuksi sekä teoriassa että käytännössä. Työn luotettavuutta lisää myös se, että opinnäytetyötä on suunnittelu ja toteutettu yhteistyössä tilaajan kanssa. Tilaajan kanssa on tehty yhteistyösopimus, jossa on määritelty työn tavoitteet ja aikataulu. Yhteistyö ja viestintä hankekoordinaattorin kanssa on ollut sujuvaa ja saumatonta. Luotettavuuden

varmistamiseksi hankekoordinaattori luki opinnäytetyön ennen työn lähettämistä arvioitavaksi.

Opinnäytetyön vahvistettavuus on pyritty takaamaan kirjaamalla tutkimusprosessiin liittyvät valinnat siten, että lukija voi seurata tutkimusprosessin kulkua. Tutkimuksen rajaus, tiedon haku, työn teoreettiset taustat, tutkimusmenetelmät, aineisto ja analyysimenetelmät on kuvattu tarkasti. Tulosten tarkasteluosion jäsentely on selvennetty lukijalle tulos-luvun alussa. Kaikki tulokset perustuvat aineistosta saatuun tietoon. Pohdinta-luvussa on luotu synteisiä teoreettisen taustan ja tulosten välille.

Opinnäytetyön luotettavuutta vahvistaa myös refleksiivisyys suhteessa aineistoon ja tutkimusprosessiin (Kylmä & Juvakka 2007, 128-129). Refleksiivisyys suhteessa aineistoon, teoriaan ja koko prosessiin on ollut syvällistä ja antoisaa, eikä vähiten sen vuoksi, että opinnäytetyön tekijöillä on kokemusta varhaiskasvatuksesta myös omien lasten päivähoidon ja esikoulun kautta. Tutkimuksen lähtökohdat on kuvattu kattavasti opinnäytetyön alussa. Aineistonkeruumenetelmässä esiintyi puutteita, jotka voivat osaltaan vaikuttaa työn luotettavuuteen, kuten se, että kyselylomaketta ei oltu esitettävä. Kysely oli aihealueiden mukaan jäsenneily, mutta aiheiden alle asetetut kysymykset eivät kaikilta osin vastanneet otsikointia. Kysymyksenasettelu ei suoranaisesti vastannut hankkeen tavoitteita, mutta induktiivisen sisällönanalyysin keinoin aineistosta saatiin kuitenkin tietoa kaikista hankkeen teemoista. Eniten tietoa saatiin lapsilähtöisestä toiminnasta, päiväkodin vuorovaikutustilanteista sekä huoltajien ja henkilökunnan välisestä yhteistyöstä. Vähemmälle huomiolle kyselyssä jäi moniammatillisuus, josta ei ollut suoraa kysymystä. Moniammatillisuutta koskevaa informaatiota saatiin kuitenkin muualta aineistosta. Tutkimusprosessiin sisältyi vaiheiden päällekkäisyyttä ja prosessin vaiheet limittyivät toisiinsa siten, että aineistosta saatu tieto on myös ohjannut teoreettisen taustan kohdentamista ja laajentamista.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää myös tutkimustulosten siirrettävyys (Kylmä & Juvakka 2007, 128-129). Opinnäytetyössä on kuvattu tutkimuksen osallistujien taustatiedot ja tutkimusympäristö. Tutkimus on toistettavissa muissa varhaiskasvatusympäristöissä. Myös Kuperkeikka-hankkeen loppuselvityskyselyn

suunnittelussa tullaan hyödyntämään tämän opinnäytetyön tuottamaa tietoa ja huomioimaan tässä luotettavuus-kappaleessa ilmenneet kehittämistarpeet.

Tutkimusprosessin kuvaus lisää opinnäytetyön luotettavuutta (Kylmä & Juvakka 2007, 128-129). Opinnäytetyöprosessin aluksi otettiin yhteyttä tilaajaan, joka kertoi Kuperkeikka-hankkeen taustoista ja tavoitteista. Tämän jälkeen tutustuttiin päiväkotiki Kuperkeikan toimintaan ja seurattiin muun muassa pienryhmätoimintaa. Hankkeen etenemistä seurattiin myös osallistumalla ensimmäiseen hankekoulutukseen (Vuori-Metsämäki 2016). Tutustumalla työyhteisöön saatiin tietoa henkilökunnasta, hankkeesta ja työyhteisön ilmapiiristä. Työyhteisöön tutustuminen ja toiminnan seuraaminen antoivat laajemman kuvan Nakkilassa toteutettavasta varhaiskasvatuksesta, kuin mitä pelkän aineiston lukemisen ja analysoinnin avulla olisi voitu saavuttaa. Käyntien aikana havaintoja kirjattiin tutkimuspäiväkirjaan. Tutkimuksen tulokset tukevat päiväkodissa tehtyjä havaintoja erityisesti asenteiden ja arvomaailman osalta.

Valmiin aineiston analysointi voi olla haastavaa ja sen käyttöön tulee suhtautua kriittisesti. Tiedon luotettavuutta tulee punnita. Luotettavuuden varmistamiseksi aineiston analysoinnissa on kiinnitettävä huomiota vastausten tulkintaan ja tiedon ryhmittelyyn. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 189.) Valmis aineisto ei kaikilta osin vastaa hankkeen tavoitteita, mutta vastauksia tutkimuskysymyksiin on saatu analysoimalla koko aineisto aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Luotettavuutta vahvistaa se, että kyselyn vastausprosentti oli hyvä (79%). Lisäksi suurin osa vastaajista oli vastannut kaikkiin kysymyksiin. Suppeimmin (50%) oli vastattu inkluusiota edistäviä käytäntöjä koskeviin kysymyksiin, jotka koskivat kysymyksenasettelun vuoksi vain erityistarpeita omaavia lapsia. Tämän voidaan ajatella johtuvan muun muassa siitä, että kaikissa ryhmissä ei ole erityistarpeita omaavia lapsia. Aineiston analyysiprosessin osalta luotettavuutta vahvisti osaltaan myös se, että toinen tekijöistä tiivisti ja pelkisti vastaukset kysymyksittäin, jonka jälkeen aineisto ryhmiteltiin luokkiin yhdessä. Tutkimuskysymyksiin vastaamisen jälkeen aineisto luettiin uudelleen läpi tulosten vahvistamiseksi. Luotettavuuden näkökulmasta huomio kiinnittyi joidenkin vastausten samankaltaisuuteen. Vaikuttaa siltä, että muutamat henkilökunnasta ovat yhdessä pohtineet vastauksia osaan kysymyksistä.

6.3 Tutkimuksen eettisyys

Opinnäytetyö tehdään hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Opetusministeriön asettama tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ohjeet tieteellisten menettelytapojen noudattamiseen. Opinnäytetyön tekemisessä noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta analyysin tekemisessä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä, sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Tilaajan kanssa sovitaan työn tekemistä ja aineistojen säilyttämistä sekä käyttöä koskevista periaatteista. Tutkimuksen edetessä sopimuksia voidaan tarkentaa. Lähdeviitteet ja -merkinnät kirjataan huolellisesti koko tutkimusprosessin ajan, huomioiden muiden tutkijoiden työ ja saavutukset asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan [www-sivut](#), 2017.) Eettisiä kysymyksiä tarkastellaan kaikissa tutkimusvaiheissa. Tieteen perusetiikan muodostaa tieteellisyys ja tieteellisten menetelmien oikeaoppinen valinta ja käyttö (Kananen 2008, 133). Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on osa tutkimuksen perusetiikkaa. Yksityisyyden suoja on tutkimuseettisesti tärkeä periaate ja sitä koskevat tutkimuseettiset periaatteet ovat aineiston suojaaminen ja luottamuksellisuus, säilyttäminen tai hävittäminen ja tutkimusjulkaisut. (Tampereen yliopiston [www-sivut](#), 2013.) Tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta olisi myös hyvä, että tutkimuksella voitaisiin arvioida olevan yhteiskunnallista hyötyä (Kylmä & Juvakka 2007, 138).

Opinnäytetyön tekemisessä on noudatettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita tieteellisten menettelytapojen noudattamisesta. Työn luotettavuutta on arvioitu useasta eri näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuminen oli henkilökunnalle vapaaehtoista ja osallistujat olivat tietoisia siitä, että aineistoa hyödynnettäisiin opinnäytetyön tekemiseen. Tutkittavien anonymiteetti varmistettiin siten, että kyselylomakkeista tai tekstistä ei ilmene tietoja joiden perusteella yksilöt voitaisiin tunnistaa. Esimerkiksi tutkittavien koulutustaustaa koskevat tiedot on pidetty tekstissä erillään suorista lainauksista, jotta tutkittavia ei voida näillä perustein tunnistaa. Tilaajan kanssa sovittiin työn tekemistä, aineiston käyttöä ja aineiston hävittämistä koskevista periaatteista. Alkuperäinen aineisto on palautettu tilaajalle ja aineistosta tehdyt kaksi kopiota hävitetään, kun opinnäytetyö on arvioitu hyväksytysti. Työn tekemisessä on noudatettu rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Teoriataustaan valittujen

tutkimusten hakuprosessi on kuvattu tekstissä ja taulukossa (Liite 3) ja keskeiset tutkimukset taulukoitu (Liite 4). Muiden tutkijoiden työ ja saavutukset on huomioitu huolellisesti asianmukaisilla lähdeviitteillä ja -merkinnöillä. Alkuselvityksen avulla arvioidaan ja kehitetään päiväkotia Kuperkeikassa toteutettavaa varhaiskasvatusta. Täten sillä voidaan arvioida olevan yhteiskunnallista arvoa.

6.4 Opinnäytetyöprosessi ja asiantuntijuuden syntyminen

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan antoisaa yhteistyötä. Aiheen valinnasta alkaen erilaiset tutkimustyön menetelmät sekä tutkimus- ja kehittämisprosessien vaiheet ovat tulleet tutuiksi ja niiden kriittinen tarkastelu on ollut luontevaa. Opinnäytetyöprosessin myötä on opittu eri tietolähteistä saatavan tutkitun tiedon kriittistä ja johdonmukaista analysointia, tarkastelua ja tulkintaa. Valmiin aineiston analysointi oli haastavaa, mutta perusteellisen aineistoon tutustumisen kautta tutkimuskysymyksiin saatiin kattavat vastaukset. Ammatilliset valmiudet kehittämistyöhön ja lasten kanssa toimimiseen ovat kehittyneet prosessin aikana huomattavasti. Myös näyttöön perustuvan tiedon hyödyntäminen ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa tuntuu entistä luontevammalta. Prosessin aikana hoitotyön näkökulma on ollut jatkuvasti läsnä, koska opinnäytetyön keskeiset käsitteet linkittyvät vahvasti myös hoitotyöhön. Kaiken kaikkiaan näkökulmat hoitotyön ulottuvuuksista varhaiskasvatukseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön ovat laajentuneet. Osaaminen on kehittynyt suhteessa sairaanhoitajan tutkinnon yleisiin kompetensseihin (Satakunnan ammattikorkeakoulun [www-sivut](http://www.satakunta.fi) 2017). Oppimisen taidot, eettinen osaaminen, työyhteisöosaaminen sekä innovaatio-osaaminen ovat kehittyneet. Opinnäytetyöprosessi on siis tukenut hyvin opinnäytetyön tekijöiden ammatillista kasvua.

6.5 Jatkotutkimus- ja kehittämis ehdotukset

Henkilökunta toivoi työvälineitä haastaviin kasvatustilanteisiin. Opinnäytetyössä on tuotu esiin muuan muassa vuorovaikutuksen kannalta hyödyllisiä lähteitä. Näistä keskeisimpänä voidaan suositella vuonna 2017 ilmestynyttä Liisa Ahosen väitöskirjaan perustuvaa teosta Haastavat kasvatustilanteet: lämpimän

vuorovaikutuksen käsikirja. Teoksessa korostetaan, että arjen haastavat vuorovaikutustilanteet tulisi nähdä mahdollisuuksina tukea lapsen itsesäätelytaitojen kehittymistä. Joitain teoksessa esitettyjä toimintatapoja, kuten pienryhmätoiminta, on tulosten perusteella jo käytössä päiväkodissa. Henkilökunta voi hakea teoksesta käytännön ohjeita haastavissa kasvatustilanteissa toimimiseen sekä pohtia omaa suhtautumistaan näihin tilanteisiin. Hyödyllisiä työkaluja pedagogisen toiminnan kehittämiseen käytännössä ovat Ahosen mukaan tiimityöhön panostaminen, konsultaatio ja vertaistuki, lapsi-/ryhmäkohtainen tilanneanalyysi sekä vertaishavainnointi (Ahonen 2017, 251-267).

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia miten henkilökunta itse määrittelee lapsilähtöisyyden ja osallisuuden käsitteet. Myös päiväkotikuperkeikan moniammatillista yhteistyötä laajemmassa kontekstissa olisi hyvä kartoittaa. Opinnäytetyöllä on merkitystä osana hankearviointia. Hankkeen loppuselvitystä tehtäessä olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota mittarin huolelliseen suunnitteluun ja testaamiseen. Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää hankearvioinnissa, loppuselvityksen suunnittelussa ja mahdollisessa kvantitatiivisen mittarin rakentamisessa. Loppuselvityksessä tulisi kartoittaa miten Kuperkeikka-hanke on vastannut päiväkodin toimintakulttuurin kehittämistarpeisiin.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Viitattu 22.10.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9971-5>
- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet - lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aula, M-K., Juurikkala, V., Kalmari, H., Kaukonen, P., Lavikainen, M. & Pelkonen, M. 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 13.11.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3813-7>
- Collin, K., Herranen, S. & Paloniemi, S. (toim.) 2012. Yhteistyö ja moniammatillisuus akuuttihoitossa. Ryhmätoiminnan ja moniammatillisen yhteistyön kehittäminen sairaalan päivystysalueella. Viitattu 6.10.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/37906>
- Eloranta, S. & Kuusela, M. 2011. Moniammatillinen yhteistyö – katsaus suomalaisiin hoitotieteellisiin opinnäytetöihin. Tutkiva Hoitotyö. Vol. 9 (3), 4 – 13.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Määräykset ja ohjeet 2014: 94. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 10.11.2017. http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Halme, N., Kanste, O. & Perälä, M-L. 2014. Lasten ja perheiden palvelujen saavutettavuus ja avun riittävyys – rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. Hoitotiede 26 (3), 217–230. Viitattu 28.9.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1725359>
- Halme, N., Perälä M-L. & Vuorisalmi M. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 4/2013. Viitattu 14.1.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-110-5>
- Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim). 2014. Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.
- Hermanson, E. 2012. Lapsilähtöinen kasvatus ja curling-vanhemmuus. Duodecim terveyskirjasto. Viitattu 2.12.2016. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00301
- Hiissa, T. 2010. Lapsilähtöistä kasvatusta rakentamassa – Tapaustutkimus kahdesta päiväkodista. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto: Kasvatustieteen laitos. Viitattu 6.9.2017. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-20894>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hoppari, M. 2014. Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen kokemana. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto: Valtiotieteellinen tiedekunta. Viitattu 28.8.2017.

http://www.socca.fi/files/3810/Moniammatillinen_yhteistyö_varhaiskasvatuksen_kokemana.pdf

Hujala E., Puroila A-M., Parrila S. & Nivala V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.

Hyvärinen, H. 2011. Asiakaslähtöisyyden moniulotteisuus ja toteutumisen haasteet asiantuntijoiden näkemänä. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto: Yhteiskuntatieteiden laitos. Viitattu 18.1.2017. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20110374>

Hämäläinen, H-K. & Muurikainen M. 2016. Neuvola päiväkodissa –pilotointi: Kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä. YAMK-opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.9.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605259836>

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Kalliala, M. 2008. Kato mua!: kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOY Pro Oy.

Karlsson, L. 2014. Sadutus: avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kettunen, I. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Kasvu 2016/2, 12-13. Viitattu 11.10.2017. <http://talentia.e-julkaisu.com/2016/kasvu2/docs/Kasvu216.pdf>

Kleipoedszus, S. 2011. Communication and Conflict: An Important Part of Social Pedagogic Relationships. Teoksessa Cameron, C. & Moss, P. (toim.) Social Pedagogy and Working with Children and Young People: Where Care and Education Meet, 125-140.

Kostin, S. & Kuisma, L. 2017. Lastenneuvolan terveystarkastukset päiväkodissa - : "Aina täytyy olla fyysisesti neuvola, mutta et sitä työtä enenevissä määrin tehtäis myös neuvolan seinien ulkopuolella". AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.9.2017. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201704034114>

Kotanen, H. 2014. Potilaat prosessissa: Prosessijohtaminen julkisessa sairaalaorganisaatiossa potilaslähtöisyyden näkökulmasta. Pro gradu –tutkielma. Vaasan yliopisto: Filosofinen tiedekunta. Viitattu 27.9.2017. <https://www.tritonia.fi/>

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista. 2016. L 29.12.2016/1503.

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 20.11.2017. www.thl.fi/sokra

Leppänen, S. 2017. Mitä sinun pitää ihan ensin tehdä? Toiminnanohjauksen taidot päiväkodin siirtymätilanteessa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Viitattu: 14.11.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201706182933>

Marjanen, P., Raski-Pitkänen J. & Virkki, S. 2016. Dokumentoinnista pedagogiseen dokumentointiin. Kasvu 2016/2, 14-16. Viitattu 5.10.2017. <http://talentia.e-julkaisu.com/2016/kasvu2/docs/Kasvu216.pdf>

Montroy, J., Bowles, R., Skibbe, L., McClelland, M. & Morrison, F. 2016. The development of self-regulation across early childhood. Developmental Psychology 52 (11), 1744-1762. Viitattu 22.10.2017. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27709999>

Nakkilan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Viitattu 15.9.2017. http://www.nakkila.fi/asiakirjat/pub/Nakkilan_Varhaiskasvatussuunnitelma_2017.pdf

Nakkilan sivistyslautakunnan pöytäkirja 07.09.2016 § 66. Viitattu 18.11.2016. <http://www.nakkila.fi/paatokset/kokous/20161115-7.HTM>

Opetushallituksen www-sivut a. Lapsen oikeus hyvään varhaiskasvatukseen uudistuksen lähtökohtana. Verkkouutinen 16.5.2017. Viitattu 15.9.2017. http://www.oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/lapsen_oikeus_hyvaan_varhaiskasvatukseen_uudistuksen_lahtokohtana

Opetushallituksen www-sivut b. Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat – Mikä muuttuu? Viitattu 26.9.2017. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut

Opetushallitus. 2016a. Valtionavustusta varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Viitattu 3.1.2017. Lehdistötiedote. http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/valtionavustusta_varhaiskasvatukseen_kehittamiseen

Opetushallitus. 2016b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 3.11.2016. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Sivistys- ja sote-palvelut lapsi- ja perhelähtöisiksi. 2017. Tiedote 86/2017. Viitattu 13.9.2017.
http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sivistys-ja-sote-palvelut-lapsi-ja-perhelahtoisiksi
- Peltonen, T. & Rönkä, S. 2014. Potilaslähtöisyys hoitotyössä. Hyvän hoidon kulmakivi. Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Viitattu 2.12.2016.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014110615329>
- Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 3.11.2016 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9691-2>
- Salminen, E-L. 2016. Päiväkotilasten näkemyksiä hyvästä vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksessa. AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.11.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016082213759>.
- Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjaston www-sivut. Hakuohje. Viitattu 17.11.2017. <https://samk.finna.fi/Content/help>
- Satakunnan ammattikorkeakoulun www-sivut. Yleisen osaamisen kompetenssit. Viitattu 13.11.2017. <https://samk.solenovo.fi>
- Silver, C. & Harkins, D. 2007. Labelling, Affect, and Teachers' Hypothetical Approaches to Conflict Resolution: An Exploratory Study. Early Education and Development 18 (4), 625–645.
- Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari, H., Kaisvuori, T. & Uotila, N. 2012. Lapsen ja nuoren hoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Tampereen yliopiston www-sivut. 2013. Yksityisyys ja tietosuojat. Viitattu 12.1.2017. www.uta.fi/tutkimus/etiikka/periaatteet/yksit.html
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut a. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 28.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut b. Sote-uudistus. Viitattu 13.1.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut c. Lastenneuvolakäsikirja. Viitattu 13.1.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvolatyon-perusteet/yhteistyotahot/varhaiskasvatus>
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut d. Varhaiskasvatus 2016. Viitattu 6.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lasten-paivahoito>
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut e. Äitiys- ja lastenneuvola. Viitattu 5.9.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut f. Sote-palvelujen integraatio. Viitattu 13.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/sote-palveluiden-integraatio/tavoitteena-asiakaslahtoiset-kokonaisuudet>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut g. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Viitattu 13.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Varhaiskasvatus sairaalassa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Varhaiskasvatus 2016. Tilastoraportti 29/2017. Viitattu 28.9.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709068505>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan www-sivut. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 13.11.2017. <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Uusitalo, M. Sähköposti. Aihe: Kuperkeikka. Vastaanottaja: Noora Puhakka. Lähetetty 29.9.2017 klo 12.36. Viitattu 3.10.2017.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. Viitattu 5.9.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338>

Varhaiskasvatuslaki. 1973. L 19.1.1973/36 muutoksineen.

Veijalainen, J., Reunamo, J. & Alijoki, A. 2017. Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment. Journal of Early Childhood Education Research 6: 1, 89–107. Viitattu 22.10.2017. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/218282/Veijalainen_Reunamo_Alijoki_issue6_1.pdf?sequence=1

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Education, Humanities and Theology 66.

Vuori-Metsämäki, B. 2016. NEPSY-vaikeudet. Luento Nakkilan päiväkotiki Kuperkeikan hankekoulutuksessa 19.10.2016.

Vuorisalo, M. 2013. Lasten kentät ja pääomat: osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 3.10.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5205-1>

Wallin, O. 2012. Asiakassuhde ja hyvinvointityöhön sitoutuminen. Hallinnon tutkimus 31: 2, 85-98. Viitattu 22.10.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1568056>

Yhdistyneet kansakunnat. 1989. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 3.11.2016. http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_koko.

Sivistyslautakunta

§ 66

07.09.2016

Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Valtionavustus Nakkilan lasten kuperkeikka - hankkeelle

152/03.039/2016

Siv § 66

Opetushallitus on 28.6.2016 myöntänyt Dnro 31/572/2016 Nakkilan lasten kuperkeikka-hankkeelle avustusta 18.200 €. Hankkeen hyväksytyt kokonaismenot ovat 26.000 €, joten kunnan oma rahoitusosuus on 7.800 €. Hanke on käynnistettävä viimeistään 31.12.2016 ja se päättyy 31.12.2017.

Hakutiedotteen mukaan kehittämistoiminnassa tulee vahvistaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, pedagogiikkaa ja pedagogiikan johtamista. Kehittämisen tulee edistää tietoperusteisuutta suunnittelussa ja päätöksenteossa sekä tukea paikallista ja alueellista varhaiskasvatus toimintaa.

Nakkilan lasten kuperkeikka-hankkeelle on Nakkilan osalta todellinen tarve ja mahdollisuus, koska päiväkotitoiminta tulee muuttumaan ja kasvamaan syksystä 2016 alkaen. Hanke mahdollistaa uusien pedagogisten toimintasuunnitelmien kehittämisen ja toteuttamisen.

Hankesuunnitelmaan kirjoitettiin seuraavat tavoitteet:

1. lapsilähtöinen toiminta
2. toimintatapojen päivitys
3. huoltajien osallisuuden vahvistaminen
4. moniammatillinen yhteistyö
5. varhaiskasvatuksen siirtymien sekä inklusiota edistävien käytäntöjen kehittäminen.

Lopullisesti toteutettavista tavoitteista tehdään ratkaisut 1.9.2016 pidettävässä palaverissa, koska hankkeeseen myönnetty rahoitus oli alkuperäiseen kustannusarvioon nähden pienempi.

Hankeorganisaatioksi on koottu seuraava ryhmä: päiväkodinjohtaja Marjo Uusitalo hankkeen koordinaattorina, erityislastentarhanopettaja Tuija Koski, päivähoidonohjaaja Pekka Nurmi, vt. hallintosihteeri Inna-Brita Sartomaa ja sivistysjohtaja.

Hankkeessa ovat mukana yhteistyökumppaneina Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sataedun Nakkilan toimipiste ja Birgit Vuori-Metsämäki. Satakunnan ammattikorkeakoulu osallistuu tutkimus- ja arviointityöhön koko hankkeen aikana. Sataedu tekee lasten kanssa erilaisia taidetöitä ja antaa palautetta uusista taidekasvatukseen liittyvistä asioista. Birgit Vuori-Metsämäki kouluttaa henkilökuntaa hankkeen aikana.

Sivistysjohtajan ehdotus:

Sivistyslautakunta päättää avata varhaiskasvatus hankkeelle Nakkilan lasten kuperkeikka oman kustannuspaikan kirjanpitoon.

Vuosina 2016–2017 talousarvioissa huomioidaan hankkeen me noina yhteensä 26.000 € sekä tuloina 18.200 €.

Hankkeen nimenkirjoitusoikeus on sivistysjohtajalla ja varalla päivähoidonohjaaja Pekka Nurmi.

Laskut asiataarkistaa koordinaattori Marjo Uusitalo ja hyväksyy sivistysjohtaja, varalla kouluhallintosihteeri Kirsi Köönikkä.

Hankkeen raportoinnista, seurannasta, kustannusten seurannasta, laskutuksesta sekä maksuhakemusten laatimisesta vastaa hankkeessa koordinaattorina toimiva päiväkodinjohtaja Marjo Uusitalo.

Päätös:

Ehdotus hyväksyttiin.

Täytäntöönpano:

ote: päiväkot/Nurmi ja Uusitalo

Koulutusta edeltävä alkuselvytys päiväkotiki Kuperkeikan henkilökunnalle
pvm_____

1. Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatustyössä?

- A. Kuinka pitkään olet ollut päiväkotiki Kuperkeikassa ja minkä ikäisten lasten ryhmissä työskentelet?
- B. Ammatillinen koulutus ja mahdolliset kurssit/erityisosaaminen?
- C. mitä haluaisit oppia?

2. Lapsilähtöinen toiminta

- A. Kuvaile lasten ja hoitajien välistä vuorovaikutusta ryhmässänne.
- B. Minkälainen rooli lapsilla nyt on toiminnan suunnittelussa ja kuinka hyvin lasten toiveet huomioidaan?
- C. Mikä lasten ja hoitajien vuorovaikutuksessa on hyvää tällä hetkellä ja mitä mielestäsi pitäisi vielä kehittää?

3. Inklusiota edistävät käytännöt

- A. Onko ohjaamassasi ryhmässä erityistarpeita omaavia lapsia?
- B. Miten nämä lapset on huomioitu päiväkodin päivittäisessä toiminnassa?
- C. Miten erityislasten läsnäolo vaikuttaa ryhmätilanteiden toteutumiseen?

4. Ryhmätilanteet

- A. Millaisia ryhmätilanteita lasten päivään kuuluu?
- B. Millaista vuorovaikutus ryhmätilanteissa on tällä hetkellä?

5. Lasten sosiaaliset taidot

- A. Onko lapsilla riittävät sosiaaliset taidot ryhmässä olemiseen?
- B. Miten lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä voitaisiin tukea?
- C. Koetko, että hoitajien ja lasten välinen vuorovaikutus on luottamuksellista ja läsnäolevaa?
- D. Koetko, että hoitajilla on työvälineitä/ menetelmiä luottamuksellisen vuorovaikutuksen lisäämiseen?

6. Huoltajien osallisuuden vahvistaminen

- A. Miten henkilökunnan ja huoltajien välinen yhteistyö toteutuu tällä hetkellä?
- B. Onko sitä tarvetta lisätä ja millä keinoin?

7. Millaisia toiveita sinulla on nyt alkavan koulutuksen suhteen?

Kiitos vastauksestasi!

LIITE 3

Aikaisempia tutkimuksia varhaiskasvatuksen toimintakulttuurista, asiakas- sekä lapsilähtöisyydestä, osallisuudesta, vuorovaikutuksesta sekä moniammatillisesta yhteistyöstä haettiin kirjallisuushaulla eri tietokannoista.

Asiasanat ja hakulausekkeet suomeksi
varhaiskasv* AND kehittäm* AND/OR toimintakultt*
varhaiskasv* AND asiakasläht* OR lapsiläht*
hoitotyö* AND asiakasläht* OR lapsiläht* OR potilasläht*
varhaiskasv* AND osallisuus* OR toimijuus*
hoitotyö AND lasten OR lapsen AND osallisuus*
varhaiskasv* AND vuorovaikut*
varhaiskasv* OR hoitotyö AND moniammatill*

Asiasanat ja hakulausekkeet englanniksi
early education AND develop* AND/OR operational culture
early education AND child-oriented OR customer oriented
nursing AND child-oriented OR pediatric
early education AND participation AND agency
nursing AND child* AND participation OR agency
early education OR nursing AND multi-profession* OR interaction

Tietokannat ja hakukoneet
EBSCO
Doria
Finlex
Google Scholar
Julkari, Medic
Theseus
PubMed
SAMK Finna

KIRJALLISUUSHAUN TULOKSET

Tekijä, vuosi, työn nimi ja maa.	Tutkimuksen/ projektin tarkoitus	Kohderyhmä, aineistonkeruumenetelmä / projektissa käytetyt menetelmät	Intervention sisältö ja keskeiset tulokset
Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Suomi.	Tarkoituksena selvittää, millaista varhaiskasvattajan vuorovaikutuksellisen ja pedagogisen toiminta on sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitsevan lapsen kanssa haastavien kasvatustilanteiden aikana.	Päiväkotiryhmä (n=66) ja lastentarhanopettajat (n=44). Laadullinen tutkimus, jossa sovelletaan etnografista tutkimusmenetelmää. Havainnointi- ja haastatteluaineistojen analysointi teoriaohjaavasti laadullisen sisällönanalyysin keinoin.	Haastavissa kasvatustilanteissa korostui viisi erilaista varhaiskasvattajan vuorovaikutustapaa: lämmin, etäinen, ristiriitainen, tekninen ja välttelevä vuorovaikutustapa. Keskeisimmät pedagogiset toimintatavat haastavissa kasvatustilanteissa olivat pienryhmätoiminta, ennakointi, positiivinen palaute ja varhaiskasvattajan reflektio.
Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. ja Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Suomi.	Osallisuutta varhaiskasvatuksessa käsittelevä teos. Toimitettu suomalaisen varhaiskasvatuksen kentän toiveesta saada käyttöönsä tutkimuksiin perustuvaa tietoa	Kohderyhmänä varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Teos sisältää 8 tieteellistä artikkelia, jotka avaavat osallisuuden käsitettä sekä teoreettisista että käytännön varhaiskasvatustyön lähtökohdista.	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisi ottaa osallisuus osaksi toimintaperiaatteitaan arjen rutiininomaisissa toimintoissa ja oppimiseen liittyvässä vuorovaikutuksessa.

	käytäntöjen arvioimiseen ja kehittämiseen.		
Hiissa, T. 2010. Lapsilähtöistä kasvatusta rakentamassa - Tapaustutkimus kahdesta päiväkodista. Suomi.	Lapsilähtöisyyden tarkastelu kahden päiväkodin kautta. Tarkoituksena selvittää lapsilähtöisen päiväkodin toiminnan lapsilähtöisyyttä teorian valossa sekä etsiä käytäntöjä tai toimintamalleja lapsilähtöisen kasvatusajattelun toteutumisesta varhaiskasvatuksen käytänteissä.	Tutkimusaineistot koostuivat lasten (n=13) ja aikuisten (n=6) teemahaastatteluista, havainnoista sekä päiväkotien dokumenteista. Laadullinen tapaustutkimus.	Tulosten perusteella päiväkodeissa toimittiin lapsilähtöisesti. Tapaukset havainnollistivat, kuinka lapsilähtöisyyden teoria voi toimia varhaiskasvatuksen arjen käytännöissä. Tutkimuksen mukaan lapsilähtöisyydessä tärkeää on lapsen äänen kuunteleminen, näkemysten ja ajatusten arvostaminen sekä aktiivisen roolin mahdollistaminen.
Hyvärinen, H. 2011. Asiakaslähtöisyyden moniulotteisuus ja toteutumisen haasteet asiantuntijoiden näkökulmasta. Suomi.	Asiakaslähtöisyyden tarkastelu sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden näkemysten kautta. Asiakaslähtöisyyteen vaikuttavien ulottuvuuksien tarkastelu organisaation, palvelun sekä asiakkuuden yleisluonteen, haasteiden ja kehittämisen kontekstissa.	Laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu 11 asiantuntijan teemahaastattelusta (n=11), aineiston analysointi teemoittelun avulla.	Asiakaslähtöisyys toteutuu eri tavalla kaikissa ulottuvuuksissa ja niiden toteuttamisen kohtaa erilaisia haasteita. Suurin haaste asiakaslähtöisyydelle on toimiminen organisaation lähtökohdista. Asiakkaalle asiakaslähtöisyys merkitsee hänen tarpeistaan ja lähtökohdistaan lähtevää toimintaa, jonka tavoitteena on voimaannuttaminen,

			kiireetön hoito, tiedonkulun parantuminen ja vaikuttavuuden lisääntyminen.
Kleipoedszus, S. 2011. Communication and conflict: An important part of social pedagogic relationships. Teoksessa: Social pedagogy and working with children and young people: where care and education meet.	Artikkeli konfliktitilanteiden hyödyntämisen kasvatuksellisesta potentiaalista. Käytännön vinkkejä kasvatustyöhön.	Artikkeli, kirjallisuuskatsaus.	Konfliktitilanteet tulee nähdä mahdollisuutena lapsen ja kasvattajan henkilökohtaiselle kasvulle. Konfliktitilanteissa opitaan yksilön koko elämän kannalta merkittäviä sosiaalisia taitoja.
Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Suomi.	Tarkoituksena avata arkea lasten kerronnan valossa ja antaa aikuisille uusia näkökulmia siihen todellisuuteen, jota lasten kanssa yhdessä rakennetaan ja eletään.	Laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu 4-6-vuotiaiden lasten haastatteluista (n=37), joita on täydennetty lasten piirroksilla (n=34). Aineistolähtöinen analyysi.	Lapset kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi suhteessa päiväkotitoiminnan rakenteisiin. Arkeen vaaditaan lisää hetkiä, joissa lapset toimivat itselleen luonnollisella tavalla
Salminen, E-L, 2016. Päiväkotilasten näkemyksiä hyvästä vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksessa, SAMK opinnäytetyö.	Tavoitteena selvittää päiväkotilasten näkemyksiä hyvästä vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksessa Tarkoituksena tutkimuksen tuottaman tiedon avulla haastaa varhaiskasvattajia tarkastelemaan vuorovaikutustaitoja	Tutkimusryhmä koostuu päiväkodin lapsista (n=8), jotka oli valittu harkinnanvaraista otantaa käyttäen. Laadullinen tutkimus, aineistonkeruumenetelmä oli puolistrukturoitu ryhmähaastattelu.	Hyvä vuorovaikutussuhde syntyy aidosta ja yksilöllisestä kohtaamisesta. Lapsi haluaa tulla kuulluksi ja nähdyksi, ymmärretyksi, hyväksytyksi ja arvostetuksi omana itsenään. Merkittävänä turvallisuuden tunnetta ylläpitävänä seikkana

	an ja kehittää niitä entistä paremmin lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeviksi.		pidetään luottamuksen syntymistä. Onnistunut vuorovaikutus kasvattajan kanssa vaikuttavaa merkittävästi lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.
Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Suomi.	Tarkoituksena kuvata ja ymmärtää lasten toimijuutta ja osallisuutta sekä kehittää tutkimuksen kohteena olevan kaupungin varhaiskasvatuksen suunnittelumallia lasten osallisuutta edistäväksi erityisesti päiväkotikontekstissa.	Neljä aineistokokonaisuutta, joiden koontimenetelmät ovat lasten avoin haastattelu (n=9) ja niiden videointi, lasten sadutuksella tuotetut kertomukset (n=15), kasvattajien teemahaastattelu (n=4) ja niiden videointi sekä valmiit tekstidokumentit (n=17). Aineiston analysointi sisällönanalyysillä.	Lasten osallisuus on riippuvainen siitä, millaiseksi heidän toimijuutensa päiväkodin toiminnassa mahdollistuu. Toimijuus sai neljä ulottuvuutta, joita olivat lapset kasvattajien toiminnan kohteina, lapset ympäristöstä ohjautuvina toimijoina, lapset yhdenvertaisina toimijoina toistensa ja kasvattajiensa kanssa sekä lapset omaehtoisina toimijoina.
Vuorisalo, M. 2013. Lasten kentät ja pääomat: osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa.	Tarkastelee lasten osallistumista päiväkodin esiopetusryhmissä selvittämällä, mitä voimavaroja oman paikan lunastaminen sosiaalisessa yhteisössä edellyttää lapsilta sekä miten lasten ja aikuisten toiminta päiväkodissa tuottaa eriarvoisuutta lasten	Aineisto muodostuu kolmesta osasta: päiväkodissa suoritettu havainnointi (60 päivää), lasten (n=20) ja henkilökunnan (n=6) haastattelut sekä tutkimuspäiväkirja. Tutkimuksessa yhdistetään etnografinen lähestymistapa ja reationaalinen teoreettinen ajattelu.	Päiväkodin arjessa on paljon erilaisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja valintojen tekemiseen. Nämä arjen solmukohdat (siirtymät) ovat eriarvoistumisen paikkoja. Taito hyödyntää osallistumiseen tarvittavia resursseja määrittää millaiseen

	<p>välille. Tutkija etsii vastauksia kysymyksiin; millaisia sosiaalisia osallistumisen tiloja, kentiä, päiväkodissa muodostuu ja millaisia resursseja, pääomia, lapsella pitää olla osallistuakseen.</p>		<p>asemaan lapsi asettuu sosiaalisessa ryhmähierarkiassa. Muun muassa lasten halukkuus ja innokkuus osallistua keskusteluihin ja suosio ryhmässä määrittävät merkittävästi millaiseen asemaan lapsi asettuu ryhmässä.</p>
--	--	--	---